

Making clear of the most important convergence obstacles of Iran and Egypt's relationship(2018-2022)

Hamid Zainli¹, Mohammad Akhbari^{2*}, Ali Asghar Ismail Pouroshan³

1- Ph.D Student Department of Political Geography, Yadegare Imam Khomeini (rah) Shahre Rey Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2- Assistant Professor, Department of Political Geography, Central Tehran Branch Islamic Azad University, Tehran, Iran.

3-Assistant Professor, Department of Political Geography, Yadegare Imam Khomeini (rah) Shahre Rey Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Received: 22 June 2022

Accepted: 22 November 2022

Extended Abstract

Introduction

In the literature of geopolitical studies, the convergence of two countries has always been considered as their political, economic, and strategic intermingling. International convergences can both promote the geopolitical status of a country and expand its influence on geopolitical domains. Based on the status and functions played by Islamic Republic of Iran and Arab Republic of Egypt in the affairs of the Middle East, the existence of barriers to the convergence of the two countries can bring about considerably far-reaching consequences in this geographical region. Thus, the present study aimed to investigate the most significant barriers to the convergence of Iran and Egypt (in the period between 2018 and 2022). The study was applied in terms of purpose and implemented a descriptive-analytical methodology. The population consisted of all experts, specialists, and university professors in geopolitics and international relations, and Cochran's formula (William Cochran) determined the sample size at 50. The obtained means were analyzed using SPSS (Statistical Package for the Social Sciences). The results showed that transregional, regional, and domestic factors were the most significant barriers to the convergence of Iran and Egypt, and trans-regional factors were more pronounced in this regard. In other words, Egypt's support of the intensified military presence of the U.S. in the Middle East, the Iranian ideology of exporting its revolution to the Middle East and North Africa, Iran's support for the resistance front, and Egypt's approval of "Abraham Accords" have had the most significant impacts on the increased divergence between Islamic Republic of Iran and Arab Republic of Egypt.

Methodology

The present study was applied-developmental in terms of its goals and could be classified as a descriptive-analytical one in terms of its nature and methods. As the goal was to investigate the most remarkable obstacles against the convergence of Iran-Egypt relations (2018-22), the data were collected using the library method and field investigations, including questionnaires, interviews, and field observations. The population of the study consisted of all specialists, university professors, and experts in political geography, political science, and international relations, and the sample size was determined at 44 using Cochran's formula. However, the sample size was increased to 50 to enhance the reliability of the results. The sampling was performed using the snowball sampling technique. Moreover, the obtained reliability coefficient

* . Corresponding Author (Email: dr.m.akhbari@gmail.com)

Copyright © 2022 Journal of Geography. This is an **Open Access** article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution- noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages provided the original work is properly cited.

was 0.75, which indicated the acceptability of the results.

Results and Discussion

The Islamic Republic of Iran, as a country with unique characteristics and a distinct status in strategic developments, is always influenced by changes and transformations in the international system and influences them in return. Undoubtedly, Iran is an influential country due to its special geopolitical, geo-economic, and geo-cultural features and plays roles much beyond a regional or local country. The Islamic Republic and the formation of a new attitude concerning the nature of the international system, the political issues of the Middle East, Iran's strategies in opposing the U.S. as a hegemonic power, and the prioritization of the Islamic ideology in foreign relations transformed Iran's relations with some countries, including Egypt. In the meantime, the gloomy relations, which originated from past occurrences (particularly during the 1980s and 1990s) between Iran and Egypt have been evident. Investigating the relationships between Iran and Egypt since the Islamic Revolution of Iran indicates that the relations have always been challenging. In general, the relations between Tehran and Cairo have been influenced by a set of convergent and divergent factors, and attempts to improve the relations through political solutions and diplomatic contact have been futile due to various factors and causes. Thus, based on the above points, the present study aimed to answer the following questions: what are the most significant factors in the divergence of Iran-Egypt relations as two influential countries in the Middle East?

Conclusion

The investigations carried out in the present study showed that the main reason that cut diplomatic ties between Iran and Egypt could be attributed to several factors, and all of them were divided into three major classes: domestic factors, regional factors, and trans-regional factors. In this regard, after presenting the results and descriptive findings, a variable was proposed based on the views of 50 experts and specialists in international relations, political geography, and geopolitics who filled out questionnaires distributed in the study. The results showed that trans-regional factors played the most significant role in the divergence of the relations between the two countries, and Egypt's support of the intensification of the U.S.'s military activities in the Middle East, Iran's policy of exporting its revolution to the countries of the Middle East and North Africa, Iran's support of the Axis of Resistance, and Egypt's backing of the Abraham Accords in the Arab States of the Persian Gulf and the Middle East had the most significant effects on increasing the divergence. Moreover, other causes included the Camp David Accords, Iran's support of the resistance movement, increased socioeconomic relationships between Egypt and Israel, Egypt's fears of Egyptians' aggravated sympathies toward Imams and the family members of Prophet Mohammad, and naming a street in Tehran after Khalid El Islambouli. Nevertheless, any suggestions to facilitate the normalization of the relationships between the two countries require the elites' will, particularly that of their top decision-makers.

Keywords: Geopolitics, Middle East, Convergence, Islamic Republic of Iran, Arab Republic of Egypt

تبیین مهمترین موانع همگرایی روابط ایران و مصر (۲۰۱۸ الی ۲۰۲۲)*

حمید زینلی - دانشجوی دکتری گروه جغرافیای سیاسی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهرری، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، ایران.
محمد اخباری^۱ - دانشیار گروه جغرافیای سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
علی اصغر پور روشن - استادیار گروه جغرافیای سیاسی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهرری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۰۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۰۱

چکیده

همواره در ادبیات ژئوپلیتیک، از همگرایی میان دو کشور به عنوان در هم آمیزی سیاسی، اقتصادی و استراتژیک کشورها یاد می کنند، که همگرایی های بین المللی، علاوه بر اینکه می تواند ارتقاء جایگاه های ژئوپلیتیکی آن کشور را در پی داشته باشد، می تواند بر گسترش نفوذ آن کشور، در قلمروهای ژئوپلیتیکی بی انجامد. با توجه به اهمیت کارکردی جایگاه دو کشور ایران و مصر در معادلات منطقه خاورمیانه، وجود موانع همگرایی میان این دو کشور، می تواند پیامدهای گسترده ای را در این منطقه جغرافیایی در پی داشته باشد، که به این منظور پژوهش حاضر، با روش توصیفی - تحلیلی و از نظر هدف، کاربردی، تبیین مهمترین موانع همگرایی روابط ایران و مصر (۲۰۱۸ الی ۲۰۲۲) را مورد مطالعه قرار داده است. در پژوهش حاضر، جامعه آماری را کلیه صاحب نظران و اساتید رشته های ژئوپلیتیک و روابط بین الملل تشکیل می دهند که حجم نمونه، تعداد ۵۰ نفر بر اساس مدل کوکران^۲ تخمین زده شده. در راستای تحلیل یافته های تحقیق نیز، از آزمون میانگین در نرم افزار^۳ SPSS استفاده گردید. نتایج نشان داد، عوامل فرامنطقه ای، منطقه ای و داخلی از مهمترین موانع همگرایی میان دو کشور ایران و مصر می باشد، که در این میان نقش عوامل فرامنطقه ای، بیش از سایر عوامل می باشد.

واژگان کلیدی: ژئوپلیتیک، خاورمیانه، همگرایی، جمهوری اسلامی ایران، جمهوری عربی مصر.

* . مقاله مستخرج از رساله دکترای آقای زینلی با راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم در دانشگاه آزاد اسلامی می باشد.

E:dr.m.akhbari@gmail.com

۱ . نویسنده مسئول

مقدمه

همواره مدنیت و تمدن بر بستر محیط جغرافیایی شکل می‌گیرند و در این فضای جغرافیایی ملت و هویت ملی کشورها شکل گرفته است و با گذشت زمان پیوندهای بسیاری میان مردمانی در پهنه‌های جغرافیایی مختلف شکل می‌گیرد (طباطبایی و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۸). همچنین تلاقی سه قاره بزرگ آفریقا، آسیا و اروپا و از سویی وجود چهار تنگه بزرگ استراتژیک دنیا در منطقه خاورمیانه موجب شده است، این منطقه از اهمیت ژئوپلیتیکی فوق‌العاده‌ای برخوردار باشد - (رحمانی تیرکلایی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۹۳).

ایران و مصر، در دو نقطه مهم ژئوپلیتیکی جهان قرار دارند و از گذشته‌های دور به لحاظ این موقعیت و تمدن، فرهنگ دارای قدمت، از اهمیت بسزایی در جهان برخوردار بوده‌اند و با وجود برخی اختلاف‌ها، دیدگاه‌ها و منافع مشترکی در زمینه مسائل اقتصادی، امنیت منطقه‌ای، مسائل سیاسی خاورمیانه و جهان اسلام داشته‌اند. جریان سریع تحولات سیاسی در خاورمیانه، لزوم همکاری‌های مشترک دو کشور را، اجتناب ناپذیر ساخته است، اما دستیابی به چنین وضعیتی، در اوضاع کنونی، مستلزم توجه بیش‌تر به زمینه‌های همکاری و کالبد شکافی ساختار قدرت دو کشور و کیفیت تعامل آنها با بازیگران اصلی سیستم بین‌المللی است. بدون شک ایران و مصر دو کشور قدرتمند خاورمیانه با پیشینه فرهنگی، تمدنی و تاریخی طولانی است (Wilson, 2021: 248) که از کانون‌های مهم و قطب‌های اصلی جهان اسلام و منطقه به شمار می‌آیند. نزدیکی روابط آنها منافع، فرصت‌ها و امتیازهای بی‌شمار سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و ... را برای دو کشور ایجاد خواهد کرد و از لحاظ جغرافیایی و ژئوپلیتیکی، دو گذرگاه مهم و حیاتی استراتژیک خاورمیانه، یعنی تنگه هرمز در خلیج فارس و کانال سوئز در دریای سرخ، در قلمرو هر یک از آن دو قرار دارد (Hussain, 2020: 152). از این رو، دو کشور دارای ارزش راهبردی و محوری هستند (درویشی سه تالانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۴). همچنین از منظر ژئوپلیتیک، ایران و مصر به عنوان گذرگاه شرق و غرب و نیز شمال و جنوب، دارای اهمیت ویژه بوده و از دیر باز با یکدیگر ارتباط و در گسترش تاریخ و تمدن، تعیین‌کننده بوده‌اند (Kausch, 2015: 378). امروز ایران به عنوان کشوری با مشکلات و نابرابری‌های ژرف فضایی، در معرض چالش‌های گسترده ناشی از عدم توازن و پایداری فضا و رویکردهای نادرست سیاست خارجی می‌باشد (واثق و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۲۰). همچنین ایران بعنوان دروازه ورود به خاور دور، دارای امتیاز مهم‌ترین راه زمینی به شرق آسیا و مصر نیز با دارا بودن نزدیک‌ترین راه دریایی اروپا به خاور دور و همچنین دروازه ورود به آفریقا از مزیت ویژه در این امر برخوردار بوده است. از دیگر سو، به واسطه کانال سوئز، مصر، همواره مورد توجه قدرت‌های بزرگ قرار داشته و این سیاست، از قرن ۱۹ میلادی پیوسته دنبال شده و این کشور را به صحنه رقابت دائمی ابرقدرت‌ها تبدیل کرده است. با توجه به اهمیت ژئوپلیتیکی ارتقاء روابط میان ایران و مصر و افزایش همگرایی‌های دو کشور، هدف از پژوهش حاضر علاوه بر بررسی فراز و نشیب‌های روابط ایران و مصر، مهم‌ترین موانع همگرایی و ارتقاء روابط دو کشور است. در صورت افزایش همگرایی‌های دو کشور، علاوه بر کاهش تنش‌های منطقه‌ای بر علیه جمهوری اسلامی ایران و گروه‌های هم‌پیمان آن نظیر، حزب الله لبنان، افزایش محکومیت جهانی و منطقه‌ای علیه جنایت‌های رژیم صهیونیستی، می‌تواند افزایش وزن ژئوپلیتیکی و گسترش فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی دو کشور را نیز در پی داشته باشد، که پژوهش حاضر این مسائل را مورد تبیین قرار می‌دهد. در حال حاضر ده‌ها سال از زمانی که روابط سیاسی ایران و مصر قطع شده می‌گذرد. در این مدت طولانی، روابط سیاسی ایران، با بسیاری از کشورها قطع شده بود، اما علی‌رغم وجود اختلافات عمیق سیاسی - ایدئولوژیک، از سر گرفته شده است. در این مورد می‌توان، از تجدید روابط سیاسی ایران با اردن، عراق، الجزایر و کویت نام برد. حتی علی

رغم ۸ سال جنگ بین ایران و عراق و وارد شدن خسارات بسیار زیاد و صدها هزار کشته و زخمی، روابط سیاسی بین ایران و عراق برقرار و حتی رو به گسترش نهاد، اما روابط سیاسی بین ایران و مصر از سر گرفته نشد. این امر در حالی است که در این ربع قرن، برخی از موانع برقراری روابط سیاسی بین ایران و مصر، مانند جنگ ایران و عراق، پایان یافت. اما در سویی دیگر، عوامل گسترده‌تری، همواره به عنوان موانع همگرایی دو کشور ایران و مصر محسوب می‌شود که در طی سال‌های اخیر نیز این عوامل پررنگ‌تر شده است. از جمله مهمترین آن‌ها می‌توان به ماهیت سیاسی متعارض نظام‌های سیاسی دو کشور، عدم اجماع سیاسی دو کشور در زمینه بهبود روابط، چالش‌های ایران و مصر در زمینه تروریسم، چالش‌های دو کشور در مورد استفاده از نام‌ها و نمادهای حساسیت برانگیز و سایر عوامل منطقه ای و بین‌المللی اشاره نمود. در سوی مقابل، مصر نیز از نظر استراتژیک، همراه با کشورهای آمریکا، روسیه، رژیم صهیونیستی، عربستان و ... در زمره کشورهای بوده که، تحولات ژئواستراتژیکی و ژئوپلیتیکی این کشور بر امنیت ملی و منطقه ای جمهوری اسلامی ایران، تاثیر گذار بوده اس. اما در مقابل واگرایی‌های بی شمار دو کشور، ایران و مصر نیز دارای برخی از ویژگی‌های مشترک فرهنگی و سیاسی می‌باشند، که از جمله مهمترین آنها می‌توان به عواملی نظیر، پیشینه تاریخی کهن امپراتوری ایران و مصر، تشابه دینی و مسلمان بودن و جایگاه بالای اسلام سیاسی در این دو کشور، تهدید امنیتی مشترک از جانب رژیم صهیونیستی، تجربه حکومت استبدادی وابسته به غرب در دو کشور (محمدرضا پهلوی در ایران، حسنی مبارک در مصر)، تجربه انقلاب در دو کشور و وجود گروه‌های انقلابی و ضد امپریالیستی اشاره کرد. در طول تاریخ، روابط ایران و مصر در مواقعی حسنه و در ایامی با فراز و نشیب‌هایی همراه بوده است اما در شرایط حاضر با توجه به اوضاع حساس ایران و مصر و تغییرات ژئوپلیتیکی و افزایش مشکلات اقتصادی، برای هر دو کشور، این چنین به نظر می‌رسد که ارتقاء روابط دو کشور، با توجه به فرصت‌های متعدد ژئوپلیتیکی، می‌تواند به ارتقاء جایگاه هر دو کشور در حوزه پیرامونی خود و همچنین افزایش امنیت ملی دو کشور را به همراه داشته باشد. در این راستا، پرسش اصلی در پژوهش حاضر این مساله است که، مهمترین چالش‌ها و موانع همگرایی میان دو کشور ایران و مصر شامل کدام عوامل می‌باشد و مهمترین فرصت‌های ژئوپلیتیکی موجود در راستای ارتقاء روابط بین الملل میان ایران و مصر چیست؟

تاکنون تحقیقات متعددی در زمینه موضوع حاضر انجام گرفته، اما با توجه به تحولات اخیر منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا (منا)؛ تحقیق حاضر با دیدگاهی چندجانبه نگر و نوین، در راستای تشریح مولفه‌ها و تحولات اخیر در سطح روابط دو کشور ایران و مصر و ارتقاء آن بر اساس فرصت‌های ژئوپولیتیک صورت گرفته خواهد پرداخت. اما در زمینه‌های نزدیک به این موضوع، تحقیق‌های بی شماری صورت گرفته است، که از جمله مهمترین آن‌ها به قرار زیر است :

جدول ۱. پیشینه تحقیق

ردیف	محقق و سال	عنوان پژوهش	خلاصه نتایج
۱	درویشی سه تالانی و مظفری، ۱۳۹۷	بررسی عوامل تاثیرگذار بر واگرایی روابط ایران و مصر از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۲	یافته‌های مقاله حاکی از آن است که از میان عوامل گوناگون مؤثر در واگرایی دو کشور، چند عامل از برجستگی خاصی برخوردارند. عامل ماهیت و جهت‌گیری سیاسی متعارض نظام‌های سیاسی ایران و مصر در سطح داخلی؛ مسائلی همچون قضیه فلسطین و پیمان کمپ دیوید در سطح منطقه‌ای؛ همچنین نگاه متفاوت دو کشور به ساختار حاکم بر نظام بین‌الملل و شرایط آن، و نحوه برخورد با قدرت‌های بزرگ (نگاه منفی ایران به غرب در برابر نگاه مثبت مصر به غرب) در سطح بین‌المللی؛ می‌توانند به‌عنوان مؤلفه‌های مهم و تأثیرگذار در واگرایی دو کشور محسوب شوند. از لحاظ وزن گذاری از بین عوامل مختلف داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی؛ عوامل داخلی را مؤثرتر بوده و در میان عوامل داخلی هم عامل ماهیت سیاسی متعارض حاکم بر نظام سیاسی دو کشور را مؤثرتر می‌باشد.
۲	پزشک، ۱۳۹۴	مواضع و عملکرد جریان‌های سلفی سیاسی و سلفی جهادی در قبال جمهوری اسلامی ایران (بررسی موردی داعش و حزب النور مصر)	گروه تکفیری جهادی داعش و حزب تبلیغی - سیاسی النور مصر، به‌عنوان نمایندگان دو طیف متفاوت جریان سلفی، نگاه خصمانه‌ای به شیعیان، به‌خصوص جمهوری اسلامی ایران دارند که ریشه در مبانی اندیشه سلفی - وهابی و ایدئولوژی تکفیری آنها دارد. از طرف دیگر از نظر برخی کشورهای عربی و غربی، تحولات چند دهه گذشته خاورمیانه، باعث افزایش نقش و جایگاه و قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران از طریق محور نیابتی به اصطلاح هلال شیعی در منطقه شده است. به همین جهت با ایجاد بحران در منطقه و تقویت جریانات مختلف سلفی، دین و مذهب را به ابزاری جهت گسترش رقابت‌ها و نفوذ منطقه‌ای خود و ضدیت با منافع و امنیت جمهوری اسلامی ایران قرار داده‌اند.
۳	صادق زاده، ۱۳۹۴	فرصت‌ها و چالش‌های روابط ایران و مصر پس از انقلاب ۲۰۱۱	ایران و مصر با شناسایی و تاکید بر فرصت‌ها، توانمندی‌ها و اتخاذ سیاست همکاری‌جویانه و راهبرد مشترک در برابر کشورهای رقیب و همچنین با کنار گذاشتن اختلافات، می‌توانند منافع مشترک و راهبردی خود را در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی تقویت نمایند. با انقلاب ۲۰۱۱ مصر، زمینه‌های گسترش روابط دوجانبه در سطوح مختلف فراهم گردید و امید می‌رفت تا روند روبه بهبود روابط دو کشور ادامه یابد؛ اما چالش‌های فراروی انقلاب مصر بار دیگر آینده روابط دو کشور را با چالش مواجه نمود؛ اما به نظر می‌رسد با توجه به ظرفیت‌ها و قابلیت‌های میان دو کشور در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی امکان غلبه بر چالش‌ها و تحکیم روابط دوجانبه در جهت منافع مشترک همچنان وجود دارد. شناسایی این فرصت‌ها می‌تواند گامی مهم و موثری در تدوین سیاست‌های راهبردی دو کشور در جهت بهبود روابط دوجانبه و تأمین منافع دو کشور باشد.
۴	بیانی، ۱۳۹۲	بررسی مقایسه‌ای تحول جایگاه ایران در سیاست خارجی مصر قبل و پس از پیروزی انقلاب مصر (دهه گذشته)	ایران و مصر دو کشور اسلامی مهم و تاثیرگذار در منطقه خاورمیانه هستند که سیاست خارجی دو کشور در دوره‌های مختلف در مقابل و یا بعضاً در کنار یکدیگر قرار داشته است که نقش آمریکا و اسرائیل را در این تقابل و تعامل نمی‌توان نادیده گرفت. در دوران حسنی مبارک روابط مصر و ایران در مقاطع گوناگون دارای فراز و نشیب فراوانی با یکدیگر بود، که گاهی به سمت بهبودی روابط پیش می‌رفت و گاهی هم با سردی مواجه بود، اما پس از انقلاب ۲۵ ژانویه مصر و روی کار آمدن اخوان المسلمین در مصر امید آن میرفت که شاهد بهبود روابط دو کشور باشیم که عملکرد ضعیف محمد مرسی شرایط را فراهم نکرد.
۵	وکیلی، ۱۳۹۲	بررسی علل و زمینه‌های ظهور و تحول جنبش اخوان المسلمین مصر	فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، حوادث یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ میلادی و تغییر و تحول در سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا در نتیجه این حوادث و از طرف دیگر تجربه نامطلوب جبهه نجات الجزایر و انقلاب ایران و مشاهده نتایج مثبت و منفی مصر

عملکرد حاکمان ایران، و همچنین ناکامی گروه‌های رادیکال اسلامی در برخورد با دولت و زندانی و همچنین اعدام رهبران و اعضای این گروهها توسط دولت و حرکت جنبش به سمت رهبری دسته جمعی و افزایش تعداد اعضا و ورود طبقه متوسط جدید به درون این جنبش، زمینه‌ساز گرایش رهبران جنبش اخوان به سمت مشی میانه‌روی و پذیرش برخی مولفه‌های دنیای مدرن شد. در واقع هدف ما از انجام این پایان نامه بررسی زمینه‌های ظهور و تحول جنبش اخوان المسلمین مصر است و با توجه به مباحث مطرح شده، می‌توان به این نتیجه نهایی رسید ظهور جنبش اخوان المسلمین و تحول عملکرد این جنبش از مشی رادیکالیسم به سمت مشی میانه‌روی، مانند هر حرکت گروهی دیگر محصول زمانه و شرایطی بوده است که در آن به سر برده است این شرایط متغیر تأثیر قابل توجهی بر روی افکار و نیت رهبران جنبش اخوان المسلمین و نوع عملکرد آنها در آن برهه از زمان داشته است.

۶	موسوی و همکاران، ۱۳۹۱	انقلاب اسلامی ایران و تحولات ژئوپلیتیکی مصر (باتاکید بر فرصت‌ها و چالش‌های پیش رو)	پژوهش حاضر با سنجش سه شاخص روابط ایران و مصر در سه دهه گذشته، فرصت‌های پیش روی کشور ایران پس از سرنوشتی حکومت حسنی مبارک و همچنین مولفه‌های اهمیت دو کشور ایران و مصر برای یکدیگر، روابط خارجی ایران از نظر ژئوپولیتیک نوین در قبال بیداری اسلامی در مصر، مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. و در پایان مقاله، راهکارهایی برای بهره‌گیری از فرصت‌ها در روابط بهتر با مصر در آینده ارائه شده است.
---	-----------------------	--	--

مبانی نظری

سیاست خارجی: برای سیاست خارجی، تعاریف متعددی ارائه شده، سیاست خارجی شامل تنظیم، اجرا و همچنین محصول و نتیجه تصمیماتی به شمار می‌رود، که راهنمایی است، برای اقداماتی، که یک دولت در ورای مرزهای خویش، به منظور پیشبرد اهداف در رابطه با بازیگران حکومتی و غیر حکومتی به عمل می‌آورد (اخباری، ۱۳۹۹: ۲۱۸). در تعریفی دیگر میتوان سیاست خارجی را جهتی که یک دولت برمی‌گزیند و در آن از خود تحرک نشان میدهد و نیز شیوه نگرش دولت، نسبت به جامعه بین الملل تعریف نمود. سیاست خارجی هر کشور، برآیندی از عوامل و فاکتورهایی از قبیل تصمیم‌گیرندگان، ساخت سیاست بین المللی، قدرت اقتصادی، موقعیت ژئوپلیتیک، اوضاع اجتماعی آن کشور و در نهایت، شرایط زمانی است. اهداف سیاست خارجی هر کشور بر حسب ظرفیت‌ها و توانهای داخلی در سه بخش کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت مورد توجه و ارزیابی نهایی تصمیم‌گیری قرار می‌گیرد. در تعریف دیگر می‌توان سیاست خارجی را استراتژی یا یک سلسله اقدامات طراحی شده دانست، که توسط سیاست‌گذاران یک کشور در مقابل سایر کشورها یا موجودیت‌های بین الملل جهت کسب اهداف خاص تعریف شده برحسب منافع ملی مشخص شده دانست. همچنین می‌توان سیاست خارجی را راهبرد و رهیافتی دانست که توسط دولت ملی برای دستیابی به اهداف خود در روابط با موجودیت‌های خارجی انتخاب می‌شود که شامل تصمیم به عدم کنش نیز هست (اسمیت و هدفیلد، ۱۳۹۱: ۲۳).

منطقه گرایی: منطقه گرایی، معادل کلمه لاتین رژیونالیسم است که از لغت region به معنای منطقه و پسوند ism که به معنای گرایش و اعتقاد ترکیب شده است. مراد از این اصطلاح در ادبیات روابط بین الملل، تشکیلات و اجتماعاتی است که مرکب از حداقل سه واحد سیاسی باشد. در ادبیات روابط بین الملل، رژیونالیسم هنگامی کاربرد دارد که دولتهای واقع در یک منطقه جغرافیایی که دارای علایق مشترک هستند، از طریق سازمان‌های منطقه‌ای با یکدیگر همکاری‌های نظامی، سیاسی و اقتصادی داشته باشند (طباطبایی، ۱۳۹۹: ۲۲). منطقه گرایی عبارت است از ایجاد تحول در یک منطقه

مشخص، از پراکندگی و چند دستگی به همگون شدن و همگرایی، آن هم در یک رشته از زمینه ها که مهمترین آنها فرهنگ، امنیت، سیاست های اقتصادی و رژیم های سیاسی است و سطح مشخصی از همسانی است (مهکویی و همکاران، ۱۳۹۳: ۸۷). ناگفته نماند یک کشور هم نمی تواند همواره و به تنهایی در معادلات قدرت جهانی جایگاهی پیدا کند. از این رو منطقه گرایی خود را بر همه کشورها تحمیل می کند و در این میان، کشورهایی موفق خواهند بود، که با تمهیدات لازم، به استقبال آن رفته و قدرت خود را درون یک تشکل منطقه ای تعریف کنند (نجفقلی نژاد و همکاران، ۱۳۹۲: ۴۱).

همگرایی: گرچه تعریف واژه منطقه گرایی، باید مورد توافق قرار گیرد، اما می توان آن را به دو دسته تقسیم کرد: منطقه گرایی مبتنی بر ارزش و منطقه گرایی مبتنی بر سیاست. منطقه گرایی ارزشی، در واقع ستایشی دوستانه است که ترکیبی از عقاید، ارزش ها و اهداف آشکار و روشن را مطرح می کند. هدف منطقه گرایی ارزشی، ایجاد حفظ و بازنگری در قواعد امنیت، رفاه، صلح و توسعه در منطقه است و از جانب بازیگرانی با عقاید و منابع مشابه درخواست می شود تا فعالیت ها و روابط خود را در فضای منطقه ای مشخص، سازماندهی نمایند. منطقه گرایی سیاسی، به گروهی از کشورهای صاحب حاکمیت اشاره دارد که از نظر جغرافیایی هم جوار و از نظر سیاسی و اقتصادی وابسته به هم هستند، ویژگی های مشترک متعددی با هم دارند و به دنبال توافق جامع و ترتیبات مشترک در امور منطقه ای، تمایلات و سیاست همکاری براساس تقویت منافع فردی و کنترل نظام روابط میان خود، تحت این چارچوب هستند. به طور کلی در سیاست بین الملل، همگرایی رابطه ای است که در آن رفتار بازیگران و واحدهای سیاسی در قالب جدیدی شکل گرفته است، ارنست هاس^۱ به عنوان پایه گذار این تئوری، همگرایی را این چنین تعریف می کند. «روندی که به وسیله آن، رهبران سیاسی چند کشور مختلف، متقاعد می شوند که وفاداری، انتظارات و فعالیت های سیاسی شان را به سمت مرکز جدیدی که نهادهایش دارای اختیارات قانونی یا متقاضی اختیارات قانونی و رای اختیارات ملت کشور باشد سوق دهند» (عبدالمطلب، ۱۳۹۵: ۱۸). بنا بر تعریف مورتون کاپلان^۲ (۲۰۱۷-۱۹۲۱) «همگرایی روندی است که طی آن سیاست های مجزا، یک چارچوب مشترکی را تشکیل می دهند که قادر به رسیدن به اهداف و اقدامات سیاسی مشترک می باشد» (کریمی، ۱۳۸۹: ۳۱). لئون لیندبرگ^۳ با استفاده از تعریف هاس، همگرایی را این گونه تعریف می کند:

۱- روندی که به موجب آن ملت ها، برای بدست آوردن یک رهبر خارجی، با حفظ سیاست های داخلی ولیکن بطور وابسته به یکدیگر، در عوض برقراری توافق های دوگانه از اقتدار خویش می کاهند.

۲- روندی که به موجب آن، بازیگران سیاسی انتظارات و فعالیت های سیاسی خود را به یک مرکز جدید منتقل می کنند. کارل دوئیچ نیز بیان می کند که «همگرایی، یک موضوع همیشگی و حق است، نه یک موضوع مربوط به زمان خاص». وی همگرایی را به عنوان شرایطی که در آن مردم اختلافاتشان را از راه مسالمت آمیز به جای جنگ حل می کنند، ارزیابی می کند (کریمی، ۱۳۸۹: ۳۲).

1. Ernst Haas
2. Morton Kaplan
3. Leon Lindbergh

روش پژوهش

بر اساس اهداف و پرسش های تحقیق و همچنین تجزیه و تحلیل آنها، پژوهش حاضر از نظر روش شناسی، بر اساس هدف، از نوع تحقیقات کاربردی- توسعه ای است و بر اساس ماهیت و روش نیز، از نوع تحقیق های توصیفی- تحلیلی است و نتایج روشن و مناسبی حاصل می گردد. با توجه به هدف و مسئله مورد نظر پژوهش حاضر که مهمترین موانع همگرایی روابط ایران و مصر (۲۰۱۸ الی ۲۰۲۲) را مورد مطالعه قرار داده است، روش گردآوری داده های مورد نیاز، به دو دسته کلی، مطالعات کتابخانه ای و مطالعات میدانی، شامل پرسشنامه، مصاحبه و مشاهده میدانی، تقسیم بندی می شوند. جامعه آماری تحقیق حاضر، از کارشناسان، اساتید دانشگاه و صاحب نظران حوزه های جغرافیای سیاسی، علوم سیاسی و روابط بین الملل تشکیل شده است که حجم نمونه، بر اساس مدل کوکران، تعداد ۴۴ نفر تخمین زده شده است، که به منظور افزایش ضریب اطمینان، حجم نمونه، تعداد ۵۰ نفر در نظر گرفته شد. در تحقیق حاضر، برای نمونه گیری از نمونه گیری گلوله برفی و ضریب پایایی به دست آمده ۰/۷۵ می باشد که نشان دهنده پایایی قابل قبول است.

$$n = \frac{Z^2 pq}{d^2}$$

$$q=1-p$$

$$z=1.96$$

$$P=0.03$$

$$=0.05d$$

$$X = \frac{(3.84 \times 0.03 \times 0.97)}{0.0025} = 44.69$$

بحث و یافته ها

روابط ایران و مصر پس از انقلاب ایران

روابط ایران و مصر از پیروزی انقلاب اسلامی ایران تا پایان جنگ ایران و عراق: پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ به رهبری امام خمینی (ره) بار دیگر، تفاوت عمیقی در دیدگاه های دو کشور، در قبال تحولات منطقه ای و بین المللی ایجاد و اتحاد راهبردی ایران و مصر در منطقه بهم خورد و نهایتاً به قطع روابط دو کشور منجر شد. از آن پس، مصر به یکی از عمده ترین مخالفان سیاست های جمهوری اسلامی ایران در منطقه و جهان تبدیل شد. انقلاب اسلامی بزرگ ترین و شدیدترین تکان را به ترتیبات امنیتی آمریکا در منطقه وارد ساخت که این امر منجر شد پیمان های منطقه ای امنیتی و اقتصادی به حالت تعلیق درآید. طبیعی بود که در این شرایط و با سیاست های جدیدی که حکومت نوپای ایران در پیش گرفته بود روابط ایران و مصر نیز از این تحولات بی نصیب نماند (درویشی و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۷).

جدول ۲. گاهشمار رویدادهای مهم ایران و مصر در دوره پس از انقلاب اسلامی

تاریخ میلادی	تاریخ شمسی	رویداد مهم در روابط ایران و مصر
۲۵ مارس ۱۹۷۹	۵ فروردین ۱۳۵۸	اعلامیه امام خمینی (ره) در محکومیت سادات و قرارداد کمپ دیوید
۳ آوریل ۱۹۷۹	۱۵ فروردین ۱۳۵۸	شناسایی دولت ایران توسط دولت مصر با چند ماه تاخیر
۱ مه ۱۹۷۹	۱۱ اردیبهشت ۱۳۵۸	اعلام قطع رابطه ایران با مصر با دستور امام خمینی
۲۴ مارس ۱۹۸۰	۴ فروردین ۱۳۵۸	سفر شاه به مصر
۲۷ ژوئیه ۱۹۸۰	۵ مرداد ۱۳۵۹	مرگ شاه در قاهره

منبع: (یافته های نگارندگان)

روابط ایران و مصر از پایان جنگ ایران و عراق تا سقوط مبارک ۲۰۱۱-۱۹۸۹ / ۱۳۸۹-۱۳۶۸:

روابط ایران و مصر پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در ۱۹۷۹ مجدداً دچار تنش شد. در این زمینه حمایت سادات از سفر پادشاه مخلوع ایران به مصر و برگزاری مراسم تدفین رسمی و باشکوه برای محمدرضا شاه پهلوی در مرداد ۱۳۵۹ / ۲۷ ژوئیه ۱۹۸۰ بر دامنه تنش های فیمابین افزود و واکنش تند جمهوری اسلامی ایران را به همراه داشت. سرانجام امام خمینی (ره) به فاصله ۵ هفته پس از امضای پیمان کمپ دیوید، طی نامه‌ای به ابراهیم یزدی (وزیر امور خارجه دولت موقت) در تاریخ ۱۳۵۸/۰۲/۱۱، دستور به قطع روابط دیپلماتیک با مصر را صادر کرد (پزشک، ۱۳۹۴: ۱۵۳). مرگ سادات و روی کار آمدن حسنی مبارک در ۱۹۸۱ همزمان با جنگ عراق علیه ایران بود. جنگ ایران و عراق و حمایت حکومت مصر از عراق و فرستادن سربازان مصری به جبهه های جنگ بر ضد ایران، عامل دیگری برای عمیق تر شدن اختلافات میان ایران و مصر شد. در سالهای ۱۹۸۶ و ۱۹۸۷ روابط دو کشور به دلیل اتهاماتی که به یکدیگر می زدند بسیار پر تنش بود. به موازات اسارت گرفتن تعدادی سرباز مصری، ناخشنودی ایران از کمک های مصر به عراق و متهم کردن قاهره به جنگ افروزی در منطقه، مصر نیز، ایران را به حمایت از گروه و جنبش های اسلام‌گرا در این کشور متهم می کرد (موسوی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۵۰-۱۴۹). در نتیجه بالا گرفتن سوء تفاهمات، دولت مصر (وزارت امور خارجه مصر) در ۱۲ اردیبهشت ۱۳۶۶ / ۲ مه ۱۹۸۷ با اخراج کاردار ایران، تصمیم به بستن سفارت ایران به بهانه دست داشتن آن نمایندگی در اعمال خرابکاری و ارتباط با گروه‌های تروریستی گرفت.

جدول ۳: گاهشمار رویدادهای مهم ایران و مصر در دوره پس از جنگ ایران و عراق

تاریخ (م)	تاریخ (ش)	رویداد مهم در روابط ایران و مصر
۲ مه ۱۹۸۷	۱۲ اردیبهشت ۱۳۶۶	اخراج سرپرست دفتر حفاظت منافع ایران در قاهره
۲۸ آوریل ۱۹۹۱	۸ اردیبهشت ۱۳۷۰	بازگشایی دفتر حفاظت منافع دو کشور
۲۳ مه ۱۹۹۷	۲ خرداد ۱۳۷۶	انتخاب آقای خاتمی بعنوان رئیس جمهور و استقبال مصر
۵ مارس ۲۰۰۳	۱۴ اسفند ۱۳۸۱	از سرگیری مجدد فعالیت انجمن دوستی ایران و مصر
۱۰ دسامبر ۲۰۰۳	۱۹ آذر ۱۳۸۲	ملاقات روسای جمهور ایران و مصر برای اولین بار پس از انقلاب (خاتمی و مبارک)

منبع: (یافته های نگارندگان)

روابط میان ایران و مصر از دوره مرسی تا دوره السیسی ۲۰۱۴-۲۰۱۲: اگر چه با پیروزی محمد مرسی در انتخابات ریاست جمهوری، دولت ایران احساس خشنودی کرد، اما با گذشت زمان، مشخص شد که ورود وی به این عرصه، نه تنها گشایشی در روابط یخ زده دو کشور نمی کند، بلکه باعث حرکت برخی گسل ها نیز شد. از این رو بیراه نیست که بگوییم، دولت مرسی، سعی داشت، با برگه ایران، توجه اعراب حوزه خلیج فارس را به خود جلب کند. لذا مرسی با بیان اینکه، ایران کشور قدرتمندی است، خواهان روابط متمایزی با ایران بود، اما مشتاق رابطه با کشورهای عرب حوزه خلیج فارس نیز بود. حتی در دوره‌ای، قاهره پیشنهاد ایجاد کمیته چهارجانبه ایران، مصر، ترکیه و عربستان سعودی را، برای حل مشکلات منطقه ارائه داد، جالب اینکه وی در همان روزهای اولیه ورود به کاخ ریاست جمهوری، پایبندی خود به پیمان کمپ دیوید را اعلام و تلاشی در جهت تعدیل آن نیز نکرد. از سوی دیگر در مواضع خود راجع به سوریه نیز، به صراحت اعلام کرد، که زمان مرگ حکومت بشار اسد در سوریه فرا رسیده و او باید از قدرت کنار برود و این در حالی است که ایران از دولت فعلی سوریه به عنوان متحد اصلی خود در منطقه حمایت می کرد. تا اینکه در سال ۲۰۱۳ ژنرال سیسی وزیر دفاع وقت، پس از کودتای ارتش، به قدرت رسید و در اولین اظهارات خود، بهبود مناسبات مصر با ایران را، به مداخله نکردن ایران در امور مصر مشروط کرد و از حماس نیز خواست، اگر خواهان ادامه حمایت مصر هستند، باید راه و روش خود را تصحیح کنند. از سوی دیگر سیسی در مصاحبه ای که با شبکه العربیه داشت، به صراحت اعلام نمود، رابطه مصر و ایران در مسیر کشورهای حوزه خلیج فارس عبور می کند و مکرراً اظهار داشته، امنیت مصر از امنیت خلیج فارس جدا نبوده و هر گونه تعرض به امنیت حوزه خلیج فارس برای مصر قابل تحمل نیست. بنابراین اتفاقات سال های

بعد از خلع حسنی مبارک، نشان داد که برقراری ارتباط میان ایران و مصر، فراتر از افراد منتصب به عناوین است و لازم است در این مورد، نگاه عمیق تر و وسیع تری داشت. ناگفته نماند که ایران نیز سعی نمود با رفتارسنجید و بدور از تنش، میدانی را که سیسی، به تازگی وارد آن شده بود را مدیریت کند و با اعزام آقای حسین امیر عبداللهیان، معاون وقت عربی و آفریقایی وزارت امور خارجه، بعنوان نماینده ویژه رئیس‌جمهور ایران، در مراسم تحلیف سیسی، شرکت کند.

تنش‌های روابط ایران و مصر

تنش‌های روابط ایران و مصر در طول تاریخ و به ویژه پس از انقلاب ایران در سه سطح داخلی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، همواره مورد بررسی است، که به ذکر چند نمونه از آنها پرداخته می‌شود.

سطح داخلی

۱. مخالفت برخی احزاب و گروه‌های ذی نفوذ و موارد اختلاف برانگیز: برخی از احزاب و گروه‌های ذی نفوذ داخلی، برقراری روابط دو کشور را مغایر با بینش خود می‌دانند. در ایران، برخی گروه‌ها، نادیده گرفتن امضای پیمان کمپ دیوید از سوی مصر را خیانت به آرمان فلسطین و مخالفت با فرمان امام خمینی تلقی می‌کنند. در مصر نیز برخی احزاب و گروه‌ها، انقلاب اسلامی ایران را در تعارض با تفکرات خود می‌پندارند. این نمونه رفتارها نه تنها در مصر بلکه در اغلب کشورهای عربی که از سوی وهابیت حمایت می‌شوند، مشاهده می‌شود.

۲. اتهام مصر در مورد حمایت‌های ایران از گروه‌های اسلامگرا: پیروزی انقلاب اسلامی در ایران با استقبال مسلمانان جهان به ویژه در کشورهای خاورمیانه مواجه شد، به نحوی که موجی از اسلام‌گرایی را به ویژه در کشورهای مسلمان برانگیخت و موجبات رشد و تقویت گروه‌ها و احزاب اسلامی را فراهم ساخت. مصر نیز جزء این کشورها بود که تحت تأثیر انقلاب اسلامی ایران قرار گرفت و انقلاب ایران باعث افزایش فعالیت‌های دینی - سیاسی گروه‌های اسلامگرا شد (زبردست، ۱۳۹۶: ۸۵). حکومت‌های اقتدارگرا که از پشتوانه مردمی برخوردار نبودند سعی کردند تا به مقابله با این رویکرد برخیزند و به همین دلیل به اقدامات پلیسی روی آوردند و به سرکوب و خشونت پرداختند. در مصر نیز تاکنون این شیوه تعقیب شده است. اوج حمایت‌های مردمی از رهیافت انقلاب اسلامی در قتل انورسادات، عامل عقد پیمان کمپ دیوید تجلی یافت. حکومت مصر نیز برای رهایی از مشکلات و نابسامانی‌های داخلی به برون فکنی پرداخت و جمهوری اسلامی ایران را متهم به صدور انقلاب اسلامی و دخالت در امور داخلی این کشور نمود (درویشی سه تلانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۲۸).

۳. نام‌گذاری خیابانی به نام خالد اسلامبولی در تهران: نام خیابان خالد اسلامبولی در تهران از جمله موانع فرعی در برقراری روابط بین ایران و مصر است، که با وجود مصوبه شورای شهر تهران در مورد تغییر نام خیابان خالد اسلامبولی، اقدام عملی در این مورد صورت نگرفته است. موانع فرعی، اگرچه در سلسله مراتب، از اهمیت کمتری برخوردارند اما، حل و فصل آنها برای رفع سوء تفاهات و اعتماد سازی با اهمیت تلقی می‌شوند.

۴. عدم اجماع سیاسی دو کشور در زمینه بهبود روابط: فقدان اجماع میان نخبگان سیاسی، یکی دیگر از موانع گشایش روابط سیاسی میان دو کشور است. به طور کلی در ایران و مصر اجماع سیاسی در مورد ضرورت نزدیکی بیشتر وجود ندارد، زیرا تفکر رهبران و مقامات عالی کشور، همسان و یکسو نیست. میانه‌روهای ایران یک روابط عادلانه را با مصر می‌پذیرند، اما محافظه‌کاران هرگونه روابط عادی با مصر را در فاصله گرفتن از اسرائیل تعریف می‌کنند. اصلاح

طلبان ایران به رهبری آقای محمد خاتمی خواستار بهبود کامل روابط دو کشور هستند (جعفری ولدانی، ۱۳۸۶: ۱۰۳). از سوی دیگر در مصر نیز دو دیدگاه در این باره وجود دارد. دیدگاه اول مربوط به اسامه الباز رئیس دفتر وقت حسی مبارک، رئیس جمهوری مخلوع مصر، طنطاوی وزیر دفاع وقت مصر و عمر سلیمان رئیس سازمان اطلاعات و امنیت وقت مصر آن را رهبری می کنند که در مورد از سرگیری روابط با ایران نگران هستند و از عادی سازی روابط مصر با اسرائیل حمایت می کنند، اما جناح دیگر که عمرو موسی در رأس آن قرار دارد دیدگاه مثبتی نسبت به ایران داشت. این جناح معتقد بود برقراری روابط سیاسی با ایران از نظر اقتصادی، تجاری و سرمایه گذاری به نفع مصر است و قاهره را به داشتن روابط نزدیک تر با تهران تشویق می کنند (جعفری ولدانی، ۱۳۸۳: ۸۶). همچنین در احزاب و گروه های ذی نفوذ داخلی نیز اختلاف نظر وجود دارد. برخی از آنها برقراری روابط دو کشور را مغایر با بینش خود می دانند. در ایران برخی گروه ها نادیده گرفتن امضای پیمان کمپ دیوید از سوی مصر را خیانت به آرمان فلسطین و مخالفت با فرمان امام خمینی (ره) تلقی می کنند. در مصر نیز برخی احزاب و گروه ها انقلاب اسلامی ایران را در تعارض با تفکرات خود می پندارد. این نمونه رفتارها نه تنها در مصر، بلکه در اغلب کشورهای عربی که از سوی وهابیت حمایت می شوند مشاهده می شود (یوسف نژاد، ۱۳۸۴: ۱۱۵).

۵. ماهیت سیاسی متعارض نظام های ایران و مصر: سیاست خارجی مصر تحت تأثیر عواملی شکل گرفته است که یکی از مهم ترین آنها داده های جغرافیایی و ژئوپلیتیکی است. مصر به علت قرارگیری در مرکز سه قاره و همچنین پیوند دهنده دو راه آبی، دریای مدیترانه و دریای احمر و وجود کانال سوئز و رود نیل، همچنین شبه جزیره سینا، از یک موقعیت ژئوپلیتیکی راهبردی برخوردار است. موقعیت جغرافیایی مصر به گونه ای است که در طول ادوار گذشته همواره قدرت های جهان برای ورود به خاورمیانه از این کشور استفاده کرده اند (قاسمی، ۱۳۹۳: ۷۵). سیاست خارجی مصر نیز متأثر از متغیرهای بین المللی و منطقه ای است و این کشور هیچ گاه نمی تواند سیاست خارجی خود را بر اساس منافع ملی و مصلحت جهان اسلام تنظیم کند (فرجی، ۱۳۹۱: ۳۱-۱۵). در سال های بعد از انقلاب، حمایت از فلسطین، نابودی اسرائیل و مخالفت با امریکا جزء سیاست خارجی ایران بوده در حالی که ادامه روابط با اسرائیل و داشتن روابط صمیمی و نزدیک با امریکا از اصول ثابت، لایتغیر و پایدار سیاست خارجی مصر است (جعفری ولدانی، ۱۳۸۶: ۹۷-۹۶). بنابراین، مهم ترین اختلاف و تعارض ایران و مصر در حوزه سیاست، مربوط به نگاه متفاوت و روابط دو کشور با اسرائیل و امریکا است. مواضع دو کشور در این مورد با یکدیگر اختلافات عمیق و اساسی دارد. امریکا به عنوان حامی اسرائیل و به عنوان یک عامل فشار بر مصر، برای نزدیکی هر چه بیشتر به اسرائیل و دوری از ایران ایفای نقش می کند. از سوی دیگر خود اسرائیل نیز، در زمینه روابط ایران و مصر عامل مهمی بوده است. اسرائیل همواره در تبلیغات خود ایران را خطری برای امنیت ملی مصر معرفی می کند. در نهایت می توان گفت مسئله استراتژیک در سیاست خارجی ایران، نابودی اسرائیل و حمایت از فلسطین است در حالی که صلح با اسرائیل از مسائل استراتژیک در سیاست خارجی مصر به شمار می آید (میر احمدی و پیشگاهی فرد، ۱۳۸۹: ۱۵۹).

سطح منطقه ای

۱. قرارداد کمپ دیوید و روابط مصر و رژیم صهیونیستی: از اساسی ترین شاخص های مناسبات مصر و ایران، همواره کشمکش و منازعه اعراب - اسرائیل و مسئله فلسطین بوده و جنبه های آن تأثیرات فراوانی بر آن داشته است (قلوبی، ۱۳۸۷: ۴۰). موضوع اسرائیل و فلسطین در روابط ایران و مصر یک عامل بسیار تأثیرگذار است. اسرائیل و

فلسطین تاکنون دو بار باعث قطع روابط سیاسی ایران و مصر شده اند؛ یک بار در سال ۱۹۶۰ و بار دیگر در سال ۱۹۷۹. بار اول، وقتی رژیم پهلوی با رژیم صهیونیستی رابطه سیاسی برقرار کرد و اعلام کرد که اسرائیل را به صورت دوفکتو به رسمیت شناخته و مصر روابط خود را با ایران تیره و قطع کرد، زیرا مصر و مردم ایران، دفاع از سرزمین و مردم فلسطین را وظیفه انکار ناپذیر خود می دانستند (مظاهری و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۶۹). بار دوم در سال ۱۹۷۹ مسئله فلسطین و اسرائیل روابط سیاسی ایران و مصر را از هم گسیخت، اما برعکس بار اول، این بار با انقلاب اسلامی ایران بود که در حمایت از آرمان فلسطین در رابطه با مصر تجدید نظر کرد. ایران به علت سازش و امضای قرارداد صلح مصر با اسرائیل در اواخر ۱۳۵۷ روابط سیاسی خود را با مصر قطع کرد. از آن زمان تاکنون اسرائیل همواره تلاش کرده تا مانع بهبود روابط ایران و مصر شود (جعفری ولدانی، ۱۳۸۶: ۸۹). با استقرار نظام جمهوری اسلامی ایران، مقابله با نظام سلطه غرب و به ویژه متحد استراتژیک آن در منطقه خاورمیانه - رژیم صهیونیستی - به عنوان یکی از اولویت های اهداف سیاست خارجی مطرح شد. بر خلاف ایران که از حقوق فلسطینی ها حمایت می کرد. مصر به دلیل ارتباط سیاسی با تل آویو، با هرگونه مقابله نظامی با اشغالگران از سوی مردم و گروه های فلسطینی مخالفت کرده است. تفاوت رویکرد ایران و مصر در این زمینه تاکنون محل مناقشه طرفین بوده است (یوسف نژاد، ۱۳۸۴: ۱۱۹). می توان گفت یکی از اولین فرمان های حکومتی امام خمینی (ره) به دولت موقت، در زمینه روابط بین الملل، به عنوان اعتراض به پیمان کمپ دیوید در ۶ فروردین ۱۳۵۸ قطع روابط دیپلماتیک با مصر بوده است (موسوی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۵۱-۱۵۲). با شکل گیری انقلاب اسلامی، اتحاد و همکاری سیاسی - نظامی ایران، اسرائیل و مصر پایان یافت. این همکاری در چهارچوب ابتکار صلح کمپ دیوید آغاز شده بود. ایالات متحده امریکا نیز نقش حامی و حمایتگر را در روند همکاری های استراتژیک ایران، مصر و اسرائیل ایفا کرد. امضای قرارداد صلح کمپ دیوید بین مصر و اسرائیل به دلیل آنکه شکاف بزرگی در جهان عرب ایجاد کرد و اولین گام در شکست، قبح نزدیکی بین کشورهای اسلامی و عربی با رژیم اسرائیل محسوب می شد، عاملی شد تا روابط دو کشور قطع شود (بخشایش اردستانی، ۱۳۸۷: ۱۶۵). بنابراین، صلح مصر با اسرائیل مانع اصلی بهبود روابط ایران و مصر بوده و هست. مصر به طور رسمی روابط سیاسی خود را با اسرائیل حفظ کرده و از روند مذاکرات صلح حمایت می کند. در حالی که ایران موجودیت اسرائیل را به رسمیت نمی پذیرد و با روند مذاکرات صلح نیز مخالف است. این مسئله مانع روابط ایران و مصر است (جعفری ولدانی، ۱۳۸۶: ۹۹). پس از پیروزی انقلاب اسلامی، در واقع نگاه های متفاوت ایران و مصر به موضوع اسرائیل و در نتیجه سیاست خارجی متفاوت تهران و قاهره در قبال مسئله فلسطین باعث اختلاف نظر دو کشور در این زمینه شده است. علاوه بر مناسبات دیپلماتیک، دو کشور مصر و اسرائیل در زمینه اقتصادی نیز همکاری هایی دارند که بیشترین آنها در حوزه نفت گاز است. بر اساس آخرین آمار ارائه شده میزان صادرات مصر به اسرائیل ۸۰ میلیون دلار در سال ۲۰۲۰ و میزان صادرات اسرائیل نیز به کشور مصر ۹۱ میلیون دلار می باشد، که بیشتر شامل محصولات زراعی ارگانیک، بویژه زیتون و فرآورده های آن می باشد. البته این فعالیت های اقتصادی به شدت تحت کنترل دولت است و این میزان تجارت نیز توسط شرکت های وابسته به دستگاه های امنیتی مصر انجام می شود، علاوه بر این مردم هم، چندان رغبتی جهت برقراری تجارت ندارند. جالبه به این نکته اشاره شود که سفارت اسرائیل در قاهره با تعداد اندکی دیپلمات اداره می شود و هیچ خودروی سفارت نیز به جهت عدم شناسایی با پلاک سیاسی تردد نمی کند و صرفاً از پلاک شهری و معمولی برخوردارند. با همه این اوصاف با گذشت ۴۴ سال از انعقاد قرارداد کمپ

دیوید، اگرچه اندک مناسبات سیاسی و اقتصادی بین طرفین وجود دارد؛ اما سوءظن و بی اعتمادی دولت و به ویژه مردم مصر نسبت به اهداف تل آویو همچنان به قوت خود باقی است.

۲. روابط مصر و سودان

روابط میان مصر و سودان تاریخی است و گفته میشود سودان، دروازه ورود مصر به آفریقا است. در حال حاضر سودان مهمترین شریک، در تقابل با اتیوپی در موضوع سد رنسانس است و فقط همکاری با سودان، امکان تاثیرگذاری و فشار بر روی اتیوپی را، در جهت حفظ منافع مصر دربر دارد. لذا در روابط ایران-سودان و مصر تاثیر متقابلی وجود دارد، آن گونه که توسعه روابط ایران با سودان نیز یکی از مسائل و عللی بود که در گذشته، توانسته بر روابط مصر با ایران تاثیر گذار باشد. بنابراین، به موازات بهبود مناسبات ایران و سودان، روابط خارطوم و قاهره نیز تحت تاثیر قرار گرفته است. مهمترین مسئله استراتژیک مورد مناقشه سودان و مصر، منطقه نفت خیز حلاب - شلاتین است. اقتصاد دو کشور بر پایه تولید محصولات کشاورزی قرار داشته و سودان به این دلیل که منبع بالادستی آب رود نیل است، جایگاه مهمی، در معادلات همسایگی با مصر دارد. از طرفی هرگونه تهدید یا تعدی نسبت به سودان، با واکنش شدیدی از سوی مصر مواجه است. مع هذا چگونگی بهره‌برداری از آب نیل، همواره مورد مناقشه دو کشور است و قاهره این را در نظر دارد که هر مشکلی بر روی رود نیل، مصر را بعنوان آخرین ایستگاه این شاهراه آبی، دچار مشکل و معضل می کند. بنابراین بیراه نیست بگوییم، از ختوپس تا محمدعلی شاه و از محمدعلی تا جمال عبد الناصر و از جمال تا سیسی، سیاست خارجی مصر به شدت تحت تاثیر این مسئله بوده است. به همین دلیل، مصر حضور ایران در سودان و گسترش اصول‌گرایی اسلامی در این کشور را بر نمی‌تابد و آن را تهدیدی علیه منافع استراتژیک خود می‌داند (جعفری ولدانی، ۱۳۸۶: ۷۹). ارزش سودان برای مصر، همانند اهمیت خلیج فارس برای ایران است. همان گونه که حیات اقتصادی مصر به شدت به آب نیل وابسته است، خلیج فارس و تنگه هرمز نیز شاه‌رگ حیاتی اقتصاد ایران است، زیرا نفت ایران از این طریق صادر می شود. البته هر دو کشور در سالهای اخیر سعی نموده‌اند با پیگیری پروژه‌های بلند مدت، نسبت به ایجاد راه گریز، در زمان خطر، شرایط را برای خود هموار کنند؛ بنابراین، برای مقابله با حضور ایران در کشورهای همسایه خود از جمله سودان، سعی کرده با حضور در خلیج فارس و گرفتن ژست همکاری و همراهی با کشورهای حوزه خلیج فارس منافع استراتژیک ایران را تهدید کند، به همین علت است که سیسی در سال ۲۰۱۸ اعلام نمود، اگر امنیت خلیج فارس به خطر بیفتد دخالت نظامی خواهیم کرد (یورونیوز ۲۰۱۸/۱۱/۷) و یا در ملاقات با بن سلمان گفته بود امنیت خلیج فارس بخش جدایی‌ناپذیر از امنیت مصر است (باشگاه خبرنگاران جوان ۱۳۹۶/۱۲/۱۴) و همچنین در سفر اسفند ما ۱۴۰۰ به ریاض در حضور ملک سلمان، دوباره اعلام نمود، امنیت خلیج فارس بخشی لاینفک از امنیت مصر است (خبرگزاری ایسنا ۱۴۰۰/۱۲/۱۷).

از سوی دیگر، بازتاب تیرگی روابط ایران و مصر را در تشدید اختلافات ارضی فی‌مابین در مورد منطقه حلاب، حمایت از مخالفان دو کشور و اتهام مشارکت سودان در سوء قصد به جان حسنی مبارک در ۱۹۹۵ را می توان دید (جعفری ولدانی، ۱۳۸۱: ۱۰۴-۸۶) و شاید به تعبیری، حضور ایران در باب المنذب و دریای سرخ، توجیه مصر برای حضور این کشور در خلیج فارس است. در واقع همان گونه که مصر با حضور در ترتیبات امنیتی خلیج فارس، سعی در وارد شدن به حوزه نفوذ ایران را دارد، ایران نیز در حوزه نفوذ مصر وارد می شود. لذا هرگونه نزدیکی به سودان از سوی ایران، در روابط با مصر تاثیر منفی می گذارد، ناگفته نماند که در سالهای اخیر و اواخر دولت عمر البشیر با قطع روابط سیاسی ایران و سودان، مصر دغدغه کمتری نسبت به گذشته را دارد، اما تأثیرات منفی، ناشی از سوءتفاهم و یا به عبارت دیگر، عوامل روانی آن،

هنوز برقرار است و مصر در قبال هرگونه ارتباط سودان و داشتن روابط ویژه با قدرت های بیگانه که مصر آن را دشمن خود می داند، مخالف است (میراحمدی باباحیدری، ۱۳۸۸: ۱۵۷).

۳. چالش های ایران و مصر در زمینه تروریسم

یکی از مواردی که دولت مصر در گذشته ادعا می کرد، این است که ایران از تروریسم حمایت میکند، مسئولین مصری در برخی از اظهاراتشان، عنوان می نمایند که این فعالیت ها، مربوط به دوران پس از انقلاب هم نمی باشد و در زمان پهلوی دوم نیز این اقدامات بصورت سازماندهی و هدفمند پیگیری شده است، لذا این یکی از موانع اصلی بهبود رابطه دو کشور است. در دوره های وزیر کشور مصر، ایران را به خاطر حمایت از تروریسم محکوم می کند و می گوید «ایران از طریق یکی از سفارت خانه های خود از سازمان های تروریستی بنیادگرا و اعضای آن پشتیبانی می کند.» وی می افزاید «ایران در سودان حضور دارد و از رژیم اسلامی سودان حمایت می کند. ایران به رهبران تروریست ها پناه می دهد، آنها را آموزش میدهد و از نظر مالی حمایت می کند.» در دهه ۱۹۹۰ که بیشتر عملیات تروریستی مصر در آن دوره رخ داده است، اسلام گرایان، درگیر مبارزه خشونت آمیز، علیه دولت مصر بودند، که بیش از ۱۰۰۰ کشته و ۲۰ هزار زخمی بر جا گذاشت. در ۱۹۹۰ رئیس پارلمان مصر و در ۱۹۹۳ وزیر کشور مصر ترور شد. همچنین دوبار به حسنی مبارک، رئیس جمهور مخلوع مصر سوء قصد شد. یک بار در ۱۹۹۵ هنگامی که وی برای شرکت در کنفرانس سران وحدت آفریقا به آدیس آبابا رفته بود، در راه فرودگاه ترور شد و یک بار نیز در ۱۹۹۹ هنگام بازدید از بندر پورت سعید، با چاقو مورد سوء قصد قرار گرفت. پایگاه اینترنتی الاهرام ادعا کرد مصطفی همزه، متهم ردیف اول ترور نافرجام حسنی مبارک در شهر آدیس آبابا، در یکی از مناطق تهران اقامت دارد.^۱ در نوامبر ۱۹۹۷ نیز بیش از پنجاه و هشت جهانگرد خارجی، در مصر قتل عام شدند. عملیات یاد شده را سازمان جهاد اسلامی مصر انجام داده است. جهاد اسلامی یکی از پیچیده ترین سازمان ها در جهان عرب است و در بسیاری از کشورهای خاورمیانه و ظاهراً در اروپا نیز نقطه ارتباطی دارد. جهاد اسلامی، خواستار براندازی رژیم های سکولار و ایجاد یک امپراطوری پان عرب اسلامی است. مصر، مدعی است جهاد اسلامی و دولت جمهوری اسلامی ایران، همواره همکاری نزدیکی داشته اند. آنها نه فقط کمک و راهنمایی از ایران میگیرند، بلکه از حمایت کشورهایمانند لیبی، سودان، سوریه، پاکستان، افغانستان، یمن و برخی از کشورهای عربی خلیج فارس که طرفدار گروه های افراطی فلسطینی هستند، برخوردارند و کمک دریافت می کنند. البته در سال های اخیر یک تغییر راهبردی در سیاست های جهاد اسلامی ایجاد شده و سازمان مزبور، حملات خود را به جای دولت مصر، متوجه اهداف آمریکایی کرده است. به نظر این سازمان، این کشور، پیش قراول مبارزه جهانی علیه اسلام و پیروان آن است.

۴. حمایت مصر از امارات متحده عربی در مسئله جزایر سه گانه ایرانی

اتحادیه عرب^۲ در نشست های خود، به کرات به درخواست امارات متحده عربی، موضوع جزایر سه گانه ایرانی را در دستور کار خود قرار داده و از ادعای امارات حمایت به عمل آورده است. این اتحادیه حتی خواستار ارجاع این اختلاف به دیوان لاهه شده است. در آخرین مورد نیز که در حاشیه نشست یکصد و پنجاه و هفتمین دوره شورای اتحادیه عرب که در تاریخ ۱۸ اسفند ۱۴۰۰ در قاهره برگزار شد، مجدداً موضوع جزایر مذکور مطرح شده است. مصر نیز به عنوان عضو

۱. مصطفی حمزه، که سه حکم اعدام و یک حبس ابد برای او صادر شده بود، به دلیل مجرمیت او به توطئه برای ترور مبارک در آدیس آبابا، پایتخت اتیوپی و همچنین ترور وزیر رادیو و تلویزیون مصر در سال ۱۹۹۳ در سال ۲۰۲۱ اعدام گردید.

۲. البته این صرفاً یک ادعا بود و به اثبات نرسید.

تأثیرگذار که در حال حاضر دبیرکلی این اتحادیه را به عهده دارد، تاکنون همسو با دیدگاه‌ها و مواضع کلی اتحادیه و ادعاهای امارات عمل نموده است. وزرای خارجه کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس^۱ که از جمله، اعضای اتحادیه عرب نیز هستند، در نشست با کالین پاول^۲ وزیر خارجه وقت آمریکا در حاشیه نشست مجمع عمومی سازمان ملل - مسأله جزایر سه گانه ایرانی را به بحث گذاشتند. این کشورها تهدید کردند در صورت عدم حل و فصل ادعای امارات، موضوع را از طریق دیوان لاهه پیگیری خواهند کرد.

سطح فرامنطقه ای

۱. روابط آمریکا و مصر

مصر پس از اسرائیل، یکی از قدیمی ترین، مستحکم ترین و استراتژیک ترین روابط را در خاورمیانه با آمریکا دارد. و شاید بیراه نباشد که بگوئیم، پیوندهای نظامی، سیاسی و اقتصادی مصر با آمریکا، باعث فاصله این کشور از ایران شده است. مصر پس از قرارداد کمپ دیوید، سالانه حدود ۱,۳ میلیارد دلار کمک از آمریکا دریافت می کند و از این نظر، بعد از افغانستان،^۳ اسرائیل و اردن در مکان چهارم قرار دارد (حق شناس، ۱۳۹۶: ۲۲۵). بر اساس آمار و ارقام صندوق بین المللی پول در سال ۲۰۲۰ ارزش صادرات کالاهای مصری به ایالات متحده برابر با ۱/۴۵۰ میلیون دلار بوده که حدود ۵ درصد کل صادرات مصر به کشورهای خارجی را تشکیل داده است. از سوی دیگر در همان سال مصر ۲/۴۰۰ میلیون دلار کالا از ایالات متحده وارد کرده است. در همین سال، واردات آمریکا از مصر یک درصد صادرات این کشور بود و صادرات آن به مصر پنج درصد کل صادرات آمریکا به کشورهای خارجی را تشکیل می داد. در سال ۱۹۹۹ کل واردات مصر از آمریکا، ۳۱ درصد بوده است. بر طبق گزارش صندوق بین المللی پول، در سال ۱۹۹۸ کسری تراز تجاری مصر با آمریکا حدود ۲/۷۳ میلیون دلار بود. مجموع کسری موازنه تجاری مصر در مقابل ایالات متحده در چهار سال یعنی از سال ۱۹۹۰ تا سال ۱۹۹۴ به ۷/۸۶۲ میلیارد دلار رسید. با به قدرت رسیدن انور سادات افق جدیدی در روابط قاهره - واشنگتن گشوده شد؛ به طوری که پس از پیمان کمپ دیوید، مصر به یکی از هم‌پیمانان استراتژیک آمریکا در خاورمیانه تبدیل شد. با ترور سادات این رابطه ادامه یافت و با همان قوت از سوی مبارک دبنال شد و تا امروز نیز سبسی همان سیاست را در پیش گرفته است (درویشی سه تالانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۹۶). مصر تاکنون در عملیات استقرار و حفظ صلح در برخی از نقاط جهان با آمریکا مشارکت داشته است. همکاری نیروهای دو کشور در برنامه‌های حافظ صلح سازمان ملل از جمله در سومالی، بوسنی هرزگوین، کوزوو و تیمور شرقی، بیانگر عمق روابط استراتژیک آنها است. همچنین مصر و ایالات متحده در مورد مسائل خاورمیانه با یکدیگر همکاری می کنند و درصدد هستند که مذاکرات صلح بین اسرائیل و کشورهای عرب (از جمله پیمان ابراهیم)^۴ تداوم یافته و به نتیجه برسد. از سوی دیگر روابط نظامی دو کشور گسترده است و این همکاری‌ها شامل برخی حوزه‌های استراتژیک از جمله همکاری در روند نوسازی تسلیحات و آموزش نیروهای مسلح مصر است. یکی از بخش‌های مهم همکاری نظامی، برگزاری مانور «ستاره درخشان» است که هر دو سال یک

1. GCC

2. Colin Luther Powell

۳. با تسلط طالبان بر افغانستان از سال ۲۰۲۱ کلیه کمک‌های دولت آمریکا به این کشور تعلیق شده است.

۴. مصر از جمله کشورهایی بود که از پیوستن امارات متحد عربی و بحرین به پیمان ابراهیم استقبال نمود.

بار در مصر برگزار می‌شود. استقرار فرماندهی مرکزی مشترک در مصر برای این رزمایش‌ها، نشان دهنده دیدگاه مثبت آمریکا نسبت به توانایی ارتش آن کشور است. قابل ذکر است که اگرچه همکاری‌های سیاسی، اقتصادی و نظامی بین مصر و آمریکا تاکنون ادامه داشته است؛ اما دیدگاه‌های دو کشور در همه زمینه‌ها یکسان نبوده و مشکلاتی را نیز در پی داشته است. برای مثال محکومیت کشتار فلسطینی‌ها و توسعه شهرک‌سازی توسط رژیم اسرائیل، اشغال جنوب لبنان در سال ۱۹۸۲، تأکید بر الحاق اسرائیل به کنوانسیون‌های منع گسترش سلاح‌های کشتار جمعی از جمله NPT^۲ و همچنین فشار آمریکا برای ایجاد فضای باز سیاسی و نگرانی از عدم رعایت حقوق بشر، از مواردی است که در سال‌های اخیر مورد اعتراض دولت آمریکا قرار گرفته است. نکته مهم و قابل توجه در این رابطه نقش تعیین‌کننده رژیم اسرائیل در روابط آمریکا و مصر است، رابطه دو کشور پس از یازده سپتامبر، به دلیل شرکت تعدادی از اتباع مصری در عملیات انتحاری، در خاک ایالات متحده، موضع‌گیری اولیه مصر در مورد اشغال عراق توسط آمریکا و طرح خاورمیانه نوین آمریکا، وارد مرحله نوینی شده است. واشنگتن با طرح اصلاح ساختار و گفت‌وگوهای سیاسی، مسائلی مانند دموکراسی، حقوق بشر و انتخابات آزاد را در این کشور تعقیب می‌کند. پس از واقعه سپتامبر و کاهش درآمد حاصل از گردشگری، مصر از آمریکا ۱۰۰ میلیون دلار کمک اضافه، درخواست کرد؛ اما واشنگتن پرداخت این کمک را منوط به رعایت حقوق بشر کرده^۳. واشنگتن امیدوار است با انجام اصلاحات سیاسی توسط قاهره، همچنان از کمک‌های هم پیمان خود در خاورمیانه برخوردار شود.

۳. روابط مصر و رژیم صهیونیستی

پیش از انقلاب اسلامی، حکومت پهلوی با سکوت در برابر رژیم صهیونیستی به طور عملی روابط خود را با مصر زمان ناصر کاهش داد، ولی با روی کار آمدن انورسادات و صلح با رژیم صهیونیستی، روابط ایران و مصر نیز رو به بهبود حرکت کرد. اما جهت‌گیری ایران در قبال مسئله فلسطین، پس از پیروزی انقلاب اسلامی، دگرگونی عمده‌ای پیدا کرد (جاودانی مقدم و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲۹)؛ به طوری که ایران و مصر از دو دیدگاه متفاوت حمایت کردند. جمهوری اسلامی با حمایت از حماس و حزب الله از مقاومت و مبارزه با رژیم صهیونیستی دفاع می‌کند و مذاکره با رژیم صهیونیستی را خیانت به آرمان‌های اسلام و مردم فلسطین می‌داند در حالی که مصر دوره مبارک، با حمایت از فتح و تشکیلات خودگردان و به رسمیت شناختن رژیم صهیونیستی، مایل به برقراری صلح میان تشکیلات خودگردان و این رژیم است. در سطح منطقه‌ای نیز رژیم صهیونیستی سعی کرده است، میان ایران و دنیای عرب فاصله ایجاد کند و زمینه برقراری روابط پایدار به خصوص میان دو طرف خلیج فارس ایجاد نشود. یکی از دلایل عمده عدم بهبود روابط میان ایران و مصر را می‌توان فشارهای آمریکا و رژیم صهیونیستی مطرح کرد به گونه‌ای که همکاری حتی، دیپلماتیک میان ایران و مصر، تعادل نسبی قدرت در منطقه را متحول خواهد کرد (زرغامی، ۱۳۹۶: ۷۸)، به طور قطع، پذیرش قرارداد صلح کمپ دیوید در سال ۱۹۷۸ از سوی مصر، که جاده صاف کن پذیرش رژیم صهیونیستی در منطقه و موجب سست شدن روند مقاومت کشورهای عربی در برابر رژیم صهیونیستی شد، مهم‌ترین عامل سردی روابط دو طرف تاکنون تلقی می‌شود (قلوبی، ۱۳۸۷: ۷۶).

۱. رزمایش ستاره درخشان آخرین بار در سپتامبر ۲۰۲۱ با حضور ۲۱ کشور شامل مصر، انگلیس، آمریکا، یونان، اردن، عربستان، پاکستان و قبرس و نیز ۱۳ کشور ناظر از جمله کویت و امارات برگزار گردید.

2. Nuclear Non-Proliferation Treaty پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای

۳. در فوریه ۲۰۲۲ دولت آمریکا با افزایش فشار دولت مصر به خفقان سیاسی و دستگیری گسترده مخالفان، اعلام نمود قصد دارد، مصر را از کمک‌های نظامی به میزان ۱۳۰ میلیون دلار به آن کشور محروم کند.

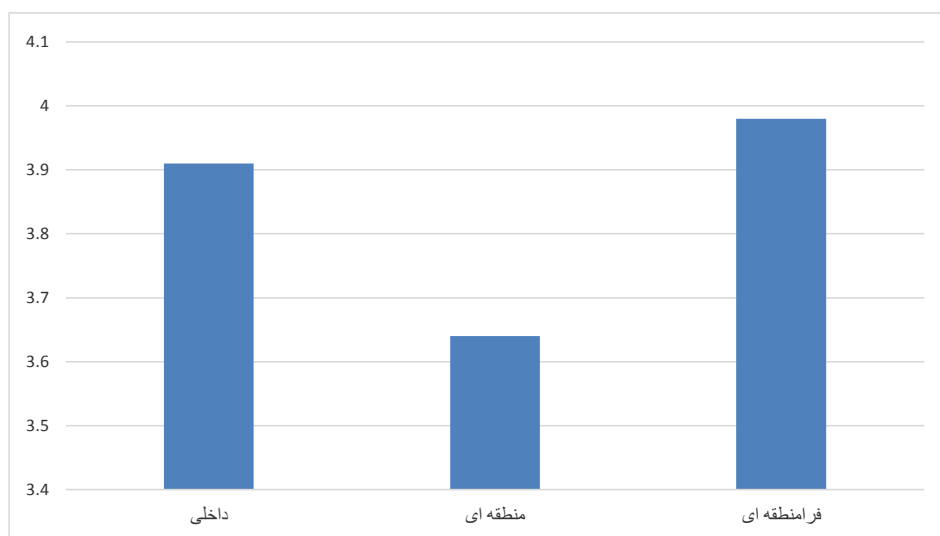
تحلیل آماری

آمار توصیفی: آمار توصیفی به منظور شناخت و تبیین مهمترین موانع همگرایی روابط ایران و مصر در دوره چهار ساله ۲۰۱۸ الی ۲۰۲۲ در (جدول ۴) تفکیک شده است .

جدول ۴. آمار توصیفی مهمترین موانع همگرایی روابط ایران و مصر

سطوح موانع همگرایی	گویه	خیلی کم	کم	نظری ندارم	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
۱	مخالفت برخی احزاب و گروه‌های ذی نفوذ و موارد اختلاف برانگیز	۳	۵	۲	۱۹	۲۱	۴
۲	اتهام مصر در مورد حمایت ایران از گروه‌های بنیادگرای اسلامی	۰	۱۱	۴	۱۷	۱۸	۳/۸۴
۳	نامگذاری خیابانی در تهران به نام خالد اسلامبولی	۱	۶	۴	۱۹	۲۰	۴/۰۲
۴	ماهیت سیاسی متعارض نظام‌های ایران و مصر	۱	۹	۴	۱۸	۱۸	۳/۸۶
۵	عدم اجماع سیاسی در دو کشور در زمینه بهبود روابط	۱	۷	۵	۲۳	۱۴	۳/۸۴
۶	حمایت مصر از امارات متحده عربی در مسئله جزایر سه گانه ایرانی	۲	۶	۲	۲۰	۲۰	۴
۷	چالش‌های ایران و مصر در زمینه تروریسم	۰	۹	۶	۱۵	۲۰	۳/۹۲
۸	حمایت‌های ایران از دولت سودان در مقابل دولت مصر	۲	۱۲	۴	۱۴	۱۸	۳/۶۸
۹	قرارداد کمپ دیوید و روابط مصر و رژیم صهیونیستی	۲	۸	۳	۱۶	۲۱	۳/۹۲
۱۰	ایدئولوژی صدور انقلاب ایران در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا	۱	۸	۱	۱۷	۲۳	۴/۰۶
۱۱	حمایت‌های جمهوری اسلامی ایران از حزب الله لبنان	۱	۱۰	۱	۲۱	۱۷	۳/۸۶
۱۲	حمایت‌های جمهوری اسلامی ایران از استقلال شیعیان یمن و حمایت‌های مصر از حملات ائتلاف عربی بر علیه ملت مظلوم یمن	۸	۷	۳	۲۱	۱۱	۳/۴۰
۱۳	حمایت‌های جمهوری اسلامی ایران از گروه حماس بر علیه رژیم صهیونیستی	۱۱	۹	۵	۱۷	۸	۳/۰۴
۱۴	تلاش‌های ایران در زمینه گسترش نفوذ جنبش مقاومت در سطح خاورمیانه	۱	۷	۵	۱۵	۲۲	۴
۱۵	حمایت‌های ایران از گروه‌های اسلام‌گرایی مصر و سایر کشورهای آفریقایی	۱۴	۱۵	۶	۸	۷	۲/۵۸
۱۶	افزایش روابط اقتصادی و سیاسی اسرائیل و مصر	۲	۴	۶	۱۹	۱۹	۳/۹۸
۱۷	حمایت‌های مصر از تئوری صلح ابراهیم در کشورهای حاشیه خلیج فارس و خاورمیانه	۰	۸	۰	۱۹	۲۲	۴/۰۶
۱۸	حمایت‌های مصر از تشدید تحرکات نظامی آمریکا در منطقه خاورمیانه	۸	۵	-	۱۹	۱۷	۴/۴۶
۱۹	گسترش روابط آمریکا و مصر	۱۰	۳	۴	۲۲	۱۱	۳/۴۲

منبع: (یافته‌های نگارندگان)

نمودار ۱. امار توصیفی مهمترین موانع همگرایی روابط ایران و مصر،
منبع: (ترسیم نگارندگان)

با بررسی نتایج آزمون میانگین، این چنین به نظر می رسد که در زمینه مهمترین موانع همگرایی روابط ایران و مصر، که از میان ۱۹ شاخص در نرم افزار SPSS مورد آزمون قرار گرفت، عوامل فرامنطقه ای، بیشترین تاثیرات را در واگرایی روابط دو کشور ایفا نموده اند و پس از عوامل فرامنطقه ای، عوامل داخلی بیشترین تاثیرات را داشته اند. در این میان در مجموع تمامی شاخص ها، عواملی نظیر نامگذاری خیابانی در تهران به نام «خالد اسلامبولی» حمایت های مصر، از تشدید تحرکات نظامی آمریکا در منطقه خاورمیانه، ایدئولوژی صدور انقلاب ایران در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا و حمایت های مصر از پیمان صلح ابراهیم در کشورهای حاشیه خلیج فارس و خاورمیانه، بیشترین تاثیرات را در افزایش واگرایی های ایران و مصر ایفا نموده اند.

نتیجه گیری

جمهوری اسلامی ایران، به عنوان کشوری بین المللی با ویژگی های منحصر به فرد و جایگاهی متمایز در تحولات استراتژیک، همواره از تغییر و تحولات نظام بین المللی اثر می پذیرد و بر آن نیز متقابلاً تأثیر می گذارد. تردیدی نیست که ایران، با توجه به ویژگی های خاص جغرافیایی - سیاسی، جغرافیایی - اقتصادی، جغرافیایی - فرهنگی، یک کشور مؤثر بین المللی است و بسیار فراتر از کشوری منطقه ای و محلی عمل می کند. وقوع انقلاب اسلامی در ایران و شکل گیری نگرش جدیدی از ماهیت نظام بین الملل و مسائل سیاسی خاورمیانه و استراتژی ایران در مبارزه با آمریکا به عنوان کشور سلطه گر و در اولویت قرار گرفتن ایدئولوژی اسلامی در روابط خارجی باعث تحول روابط ایران با برخی از کشورها از جمله مصر شد. اما در این میان، آنچه همواره مشهود بوده، تیرگی روابط میان ایران و مصر است، که برخی از آنها، ریشه در اتفاقات گذشته، به ویژه در دهه های ۶۰ و ۷۰ هجری شمسی داشته است. از بررسی روابط ایران و مصر از ابتدا تا وقوع انقلاب اسلامی ایران و از انقلاب اسلامی تاکنون، مشاهده می شود که همواره این روابط، پر فراز و نشیبی بوده است. به طور کلی روابط تهران و قاهره تحت تأثیر مجموعه ای از عوامل همگرا و واگرا قرار داشته و بنابر دلایل مختلف و

عوامل متعددی که بدان اشاره گردید، بهبود روابط دو کشور از طریق راهکارهای سیاسی و ارتباطات دیپلماتیک به بن-بست رسیده است. لذا با توجه به مسائل مطرح شده، پژوهش حاضر در پی پاسخ به این پرسش بود که، مهمترین عوامل واگرایی میان ایران و مصر به عنوان دو کشور تاثیر گذار در معادلات خاورمیانه چیست؟ بر اساس مطالعات انجام شده در پژوهش حاضر، متغیر اصلی و دخیل در قطع روابط دیپلماتیک بین دو کشور ایران و مصر را می توان به عوامل متعددی منتسب نمود، که تمامی شاخص ها، تحت عنوان سه متغیر: عوامل داخلی، عوامل منطقه ای و عوامل فرامنطقه ای، تفکیک گردید. در این زمینه، پس از ارائه نتایج و یافته های توصیفی، متغیر حاضر، بر اساس نظریات و تکمیل پرسشنامه از ۵۰ کارشناس و صاحب نظر در حوزه های روابط بین الملل، جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک تبیین گردید. در این زمینه، نتایج نشان داد، عوامل فرامنطقه ای بیشترین تاثیرات را در واگرایی روابط دو کشور ایفا نموده اند و در این بین حمایت های مصر از تشدید تحرکات نظامی آمریکا در منطقه خاورمیانه، ایدئولوژی صدور انقلاب ایران در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا، حمایت از محور مقاومت و جانبداری مصر از پیمان «صلح ابراهیم» در کشورهای حاشیه خلیج فارس و خاورمیانه، بیشترین اثرات را در افزایش واگرایی های ایران و مصر ایفا نموده اند و همچنین از دیگر عوامل دخیل در افزایش واگرایی -ها می توان به کمپ دیوید، حمایت های جمهوری اسلامی ایران از نیروهای جنبش مقاومت، افزایش روابط اقتصادی - سیاسی مصر و اسرائیل، احساس خطر مصر از علاقه مردم آن کشور به ائمه و اهل بیت و همچنین نامگذاری خیابانی در تهران به نام خالد اسلامبولی اشاره کرد. مع هذا هرگونه پیشنهادی در جهت تسهیل برقراری رابطه عادی دو کشور، مستلزم اراده نخبگان، بویژه مقامات عالی دو کشور می باشد. در راستای کاهش واگرایی و افزایش همگرایی میان ایران و مصر پیشنهادات زیر ارائه می گردد:

- ❖ تدوین الگوهای رفتاری برای تهیه برنامه بلند مدت نقشه راه.
- ❖ آسیب شناسی مشکلات گذشته در برقراری ارتباط دو کشور.
- ❖ رفع موانع تجارت در جهت گسترش و برقراری ارتباطات اقتصادی و تجاری، برگزاری نشست های اقتصادی.
- ❖ ایجاد انگیزه های تجاری، مثل وضع تعرفه های ترجیحی برای افزایش مرادات بازرگانی.
- ❖ جهت دهی و مدیریت رسانه های دو کشور برای بهبود فضای حاکم بر روابط.
- ❖ ایجاد بستر مناسب توسط ایران، در مورد موضوعاتی از جمله حمایت از مردم فلسطین در برابر اقدامات سرکوب گرایانه رژیم صهیونیستی، عاری ساختن خاورمیانه از سلاح های کشتار جمعی به ویژه سلاح های هسته ای تل آویو، مسائل مبتلا به جهان اسلام و ترتیبات امنیت منطقه ای با مصر همکاری و تشریک مساعی کند.
- ❖ پرهیز از ورود به حوزه های تنش زا و حساس و اظهارات نسنجیده از سوی دو کشور.
- ❖ برقراری ارتباط و تبادل اطلاعات در حوزه های امنیتی بویژه امور منطقه ای.
- ❖ استفاده از ظرفیت دینی و مشخصاً حوزه علمیه در ایران و موسسه الازهر در مصر و ارتباط و تعامل علمی مذهبی دو کشور در جهت روشن نمودن افکار عمومی و مردم.
- ❖ مذاکرات مستمر و مداوم دوجانبه، با تأکید بر وجوه اشتراک، در مسیری که رفع سوءتفاهم ها و چالش های فراروی دو کشور را مرتفع کند.
- ❖ تلاش جهت ارتقاء سطح روابط سیاسی میان دو کشور از دفتر حفاظت منافع (به سفارت).
- ❖ برای گسترش روابط، همکاری های منطقه ای، فاکتور بسیار مهمی می باشد. در واقع باید گفت، همکاری های

منطقه‌ای می‌تواند، چارچوب مناسبی، برای گسترش روابط دو کشور باشد. این نوع همکاری، علاوه بر اینکه، تأثیرات مثبت و مطلوبی بر روند تحولات منطقه دارد، به روند اعتماد سازی بین کشورهای منطقه نیز کمک می‌کند. یکی از ابزارهای بسیار مهم که دو کشور می‌توانند، استفاده از آن را در روند همگرایی استفاده نمایند، سازمان همکاری اسلامی است. این سازمان با عضویت بیش از ۵۰ کشور مسلمان، قابلیت و توانایی این را دارد، که بتواند در جهت تامین منافع جهان اسلام از آن بهره‌برد. ایران و مصر به عنوان کشورهای تأثیر گذار در جهان اسلام، می‌توانند با گسترش سطح همکاری‌ها، منافع مشترک متعددی را پیگیری نمایند و در جهت منافع خود و مسلمانان منطقه، حرکت کنند.

❖ کمک و شتاب به فعالیت‌های انجمن دوستی ایران و مصر.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله که مستخرج از رساله دکتری است، حامی مالی نداشته است.

منابع

- ۱) اخباری، ابوالفضل؛ اخباری، محمد؛ اسمعیل پورروشن، علی اصغر؛ رنجبر، محسن و باهک، بتول (۱۳۹۹). تحلیل هیدروپلیتیکی ساختار نوین روابط بین‌الملل (مطالعه موردی: ایران و افغانستان)، فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی منطقه‌ای، دوره ۱۰، شماره ۳۸، صص. ۴۱-۱۵.
- ۲) اسمیت، آنتونینی و هدفیلد، امیلیا (۱۳۹۱). سیاست خارجی، نظریه‌ها، بازیگران و موارد مطالعاتی، ترجمه امیر محمدحاج یوسفی و محسن محمودی و ایوب کریمی، جلد اول، چاپ هفتم، تهران: نشر سمت.
- ۳) بخشایش اردستانی، احمد (۱۳۸۸). روابط خارجی ایران در نظام بین الملل، چاپ اول تهران: انتشارات پلیکان.
- ۴) بیانی، مریم (۱۳۹۲). بررسی مقایسه‌ای تحول جایگاه ایران در سیاست خارجی مصر قبل و پس از پیروزی انقلاب مصر (دهه گذشته)، پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه علوم سیاسی، به راهنمایی غلامحسین بلندیان، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- ۵) باشگاه خبرنگاران جوان/سیسی و بن سلمان بر لزوم همکاری مشترک برای مقابله با مداخلات منطقه‌ای تاکید کردند/کدخبر <https://www.yjc.news/fa/news/6461207>.
- ۶) پزشکی، علی (۱۳۹۴). مواضع و عملکرد جریان‌های سلفی سیاسی و سلفی جهادی در قبال جمهوری اسلامی ایران (بررسی موردی داعش و حزب النور مصر)، پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه علوم سیاسی، به راهنمایی سیدعباس هاشمی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره).
- ۷) جاودانی مقدم، مهدی و شفیعی، مریم (۱۳۹۳). پارادوکس واهمگرایی در روابط خارجی ایران و مصر پس از انقلاب اسلامی (۱۹۷۹-۲۰۱۴م)، دوره ۱، شماره ۱، صص. ۵۰-۲۲ <https://civilica.com/doc/856390>.
- ۸) جعفری ولدانی، اصغر (۱۳۸۶). ایران و مصر از رقابت تا همکاری، فصلنامه اطلاعات سیاسی و اقتصادی، شماره ۲۳۱-۲۳۲، صص. ۳۳-۱۸.
- ۹) خبرگزاری ایسنا/سیسی به ملک سلمان: امنیت خلیج فارس بخشی لاینفک از امنیت مصر است/ کد خبر <https://www.isna.ir/news/1400121713817>.
- ۱۰) خبرگزاری یورونیوز/ رئیس جمهوری مصر: اگر امنیت خلیج فارس به خطر بیفتد دخالت نظامی خواهیم کرد/ <https://per.euronews.com,egypt-will-intervene-militarily-if-the-gulf-is-threatened>.
- ۱۱) درویشی سه تلانی، فرهاد و مظفری، سمیرا (۱۳۹۷). بررسی عوامل تأثیرگذار بر واگرایی روابط ایران و مصر (۱۳۵۷-۱۳۹۲).

۲. اعضاء گروه دوستی پارلمانی ج.ا.ایران و کشورهای مالزی، اندونزی، شیلی، مصر و توگو، شامل ۱۱ نفر از نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی به ریاست آقای محمد مهدی زاهدی، نماینده مردم کرمان در مجلس می‌باشند.

- مطالعات سیاسی جهان اسلام دوره ۷، شماره ۲۵، صص. ۳۰-۱.
- ۱۲) رحمانی تیرکالی، حسین و صادقیان، ناصر (۱۳۹۷). محدوده جغرافیایی تمدن اسلامی، جغرافیا (فصلنامه علمی انجمن جغرافیایی ایران)، دوره ۱۶، شماره ۵۸، صص. ۲۰۰-۱۹۱.
- ۱۳) زبردست، شلاله (۱۳۹۶). بررسی تناقضات سیاسی ترکیه و ایران در سوریه، مصر و عراق بین سال های ۲۰۱۰-۲۰۱۵، پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم سیاسی، دانشگاه تهران.
- ۱۴) زرقامی، محسن (۱۳۹۶). واگرایی روابط مصر و عربستان در دوره السیسی، پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه علوم سیاسی، دانشگاه مفید.
- ۱۵) صادق زاده، محمد علی (۱۳۹۴). فرصت ها و چالش های روابط ایران و مصر پس از انقلاب ۲۰۱۱، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی محمد ستوده آرانی دانشکده علوم سیاسی، دانشگاه باقرالعلوم.
- ۱۶) طباطبایی، سید مرتضی؛ اسمعیل پورروشن، علی اصغر؛ دانیالی، تهمینه؛ لطفی، حیدر (۱۳۹۹). آسیب شناسی دورنمای همگرایی ایران و کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای: مطالعه موردی چین. فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی منطقه‌ای، دوره ۱۰، شماره ۲، صص. ۵۹۲-۵۶۷.
- ۱۷) طباطبایی، عباس؛ زارعی، بهادر؛ کامران دستجردی، حسن؛ احمدی، سیدعباس (۱۴۰۱). بررسی روند شکل‌گیری هویت ملی در ایران، از منظر قلمروخواهی. جغرافیا (فصلنامه علمی انجمن جغرافیایی ایران)، دوره ۲۰، شماره ۷۲، صص. ۳۶-۱۹.
- ۱۸) عبدالمطلب، عبدالله (۱۳۹۵). انقلاب اسلامی و منطقه‌گرایی نوین در خاورمیانه، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و منطقه خاورمیانه، جغرافیا (فصلنامه علمی انجمن جغرافیایی ایران)، دوره ۱۴، شماره ۵۱، صص. ۵۲۲-۵۰۱.
- ۱۹) فرجی، محمدرضا (۱۳۹۱). پارامترهای تعیین کننده سیاست خارجی مصر از انقلاب ناصر تا کودتای ارتش (۲۰۱۳-۱۹۵۲)، فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، دوره ۱، شماره ۴، صص. ۳۱-۱۵.
- ۲۰) قربانی، محمد (۱۳۹۳). بررسی روابط ایران و مصر؛ پس از انقلاب اسلامی ایران. انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چاپ پنجم تهران.
- ۲۱) قلوبی، جواد (۱۳۸۷). نقش آمریکا و رژیم صهیونیستی در مناسبات سیاسی ایران و مصر، فصلنامه مطالعات آفریقا، دوره ۱۳، شماره ۱۸، صص. ۱۷-۵۲.
- ۲۲) کریمی، منوچهر (۱۳۸۹). ژئوپولیتیک نوین ترکیه و تاثیر آن بر توسعه اقتصادی جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی: پیوستن ترکیه به اتحادیه اروپا)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
- ۲۳) مظاهری، محمد مهدی و احمدزاده، داود (۱۳۸۸). بررسی چالش‌های ساختاری در روابط مصر و ایران، فصلنامه علمی - پژوهشی تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا، دوره ۱، شماره ۴، صص. ۱۷۸-۱۵۵.
- ۲۴) موسوی، سیدمحمد؛ توتی، حسینعلی و موسوی، سیدمحمد رضا (۱۳۹۱). انقلاب اسلامی ایران و تحولات ژئوپولیتیکی مصر (با تاکید بر فرصت ها و چالش های پیش رو)، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، دوره ۱، شماره ۴، صص. ۱۶۴-۱۴۵.
- ۲۵) مهکویی، حجت؛ باویر، حسن (۱۳۹۳). نقش سازمان‌های منطقه‌ای در کاهش چالش‌های منطقه‌ای، مطالعه موردی: سازمان همکاری اقتصادی اکو، سازمان‌های بین‌المللی، دوره ۲، شماره ۷، صص. ۱۶۱-۱۳۷.
- ۲۶) میر احمدی، صغرا و پیشگاهی فرد، زهرا (۱۳۸۹). تحلیل ژئوپولیتیکی روابط ایران و مصر پس از جنگ جهانی دوم، چاپ اول، تهران، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- ۲۷) نصیری، معصومه (۱۳۸۶). کنکاشی در تأثیرات متقابل جغرافیای فرهنگی ایران و مصر، فصلنامه مطالعات ملی، دوره ۸، شماره ۳۲، صص. ۹۸-۷۷.
- ۲۸) واثق، محمود؛ احمدی، سید عباس و طباطبایی، عباس (۱۳۹۷). تحلیل عوامل موثر در آمایش نواحی مرزی ایران و افغانستان از منظر ژئوپولیتیک. جغرافیا (فصلنامه علمی انجمن جغرافیایی ایران)، دوره ۱۶، شماره ۵۸، صص. ۱۴۰-۱۱۵.
- ۲۹) وکیلی، فرید (۱۳۹۲). بررسی علل و زمینه های ظهور و تحول جنبش اخوان المسلمین مصر، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه رازی.
- ۳۰) یوسف نژاد، ابراهیم (۱۳۸۴). روابط دو جانبه ایران و مصر؛ فرصت ها، چالش ها و چشم انداز آینده، نشریه مجلس و راهبرد، دوره ۱۲، شماره ۵۰-۴۹، <https://elmnet.ir/Article/824815-14108.49-50>

- 31) Akhbari, A., Akhbari, M., Mohammad Ismail Pouroshan, A., Ranjbar, M. & Bahak, B. (2020). Hydropolitical analysis of the new structure of international relations (case study: Iran and Afghanistan), *Geography and Regional Planning Quarterly*, Vol.10, No.38, pp. 15-41. [Persian].
- 32) Abdulmutaleb, A. (2016). Islamic revolution and modern regionalism in the Middle East, foreign policy of the Islamic Republic of Iran and the Middle East region, *Geography (Quarterly Journal of the Iranian Geographical Society)*, Vol.4, No. 51 pp. 501-522. [Persian].
- 33) Bakhshayeshardestani, A. (2008). Iran's foreign relations in the international system, Tehran, Pelikan Publications. [Persian].
- 34) Bayani, M. (2013). A comparative study of the evolution of Iran's position in Egypt's foreign policy before and after the victory of the Egyptian revolution (last decade), master's thesis, Department of Political Science, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Central Tehran branch. [Persian].
- 35) Darvishi Setalani, F. & Mozafari, S. (2018). Investigating the influencing factors on the divergence of relations between Iran and Egypt (1978-2013). *Political Studies of the Islamic World*, Vol. 7, No. 25, pp.1-30. [Persian].
- 36) Euronews news agency/ President of Egypt: If the security of the Persian Gulf is threatened, we will intervene militarily/ 2018/11/7.
- 37) Faraji, M.R. (2012). Determining parameters of Egypt's foreign policy from Nasser's revolution to the army coup (1952-2013), *Islamic World Political Studies Quarterly*, Vol. 1, No. 4, pp 15-31. [Persian]
- 38) Haqshenas, M. (2017). Evolution of Iran's position in the geopolitics of Shiism in West Asia from 2000 to now, Master's thesis, Department of Political Geography, Faculty of Humanities, Mofid University. [Persian]
- 39) Hussain, F. (2020). Geostrategic Imperatives of Gwadar Port for China. *The Korean Journal of International Studies*, Vol.18, No.2, pp. 145-167. <https://doi.org/10.14731/kjis.2020.08.18.2.145>
- 40) Ghorbani, M. (2014). Examining the relations between Iran and Egypt; After the Iranian Islamic Revolution. Islamic Revolution Documentation Center, Tehran. [Persian].
- 41) ISNA news agency/ Sisi to King Salman: Persian Gulf security is an integral part of Egypt's security/ news code 1400121713817
- 42) Javadanimoghadam, M. & Shafiei, M. (2014). The paradox of convergence in the foreign relations of Iran and Egypt after the Islamic Revolution (1979-2014), Vol. 1, No. 1, pp.22-50. <https://civilica.com/doc/856390>. [Persian].
- 43) Jafarivaldani, A. (2007). Iran and Egypt from competition to cooperation, *Journal of Political and Economic Information*, Vol. 1, No. 4 & 3, pp.18-33. [Persian].
- 44) Karimi, M. (2010). The modern geopolitics of Turkey and its impact on the economic development of the Islamic Republic of Iran (case study: Turkey's accession to the European Union), Master's thesis, Department of Political Geography, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Faculty of Sciences and researches. [Persian].
- 45) Kausch, K. (2015). Geopolitics and democracy in the Middle East. Fride, Spain.
- 46) Mazaheri, M.M., Ahmadzadeh, D. (2009). Investigating structural challenges in the relations between Egypt and Iran, scientific-research quarterly of political and international research, Islamic Azad University, Shahreza branch, Vol. 1, No. 4, pp. 155-178. [Persian].
- 47) Mousavi, S.M., Toti, H.Ali. & Mousavi, M.R. (2012). Iran's Islamic Revolution and Egypt's geopolitical developments (with an emphasis on the opportunities and challenges ahead), *Islamic Revolution Research Journal*, Vol. 1, No. 4, pp. 145-164. [Persian].
- 48) Mahkooi, H. & Baveer, H. (2014). The role of regional organizations in reducing regional challenges, a case study: ECO Economic Cooperation Organization, *International Organizations*, Vol.5, No. 7, pp.137-161. [Persian].
- 49) Mirahmadi, S. & Pishgahifard, Z. (2010). Geopolitical analysis of relations between Iran and Egypt after the Second World War, senior thesis, University of Tehran, Faculty of Geography, Department of Human and Political Geography. [Persian].
- 50) Nasiri, M. (2007). Delving into the mutual influences of the cultural geography of Iran and

- Egypt, National Studies Quarterly, Vol.8, No. 32, pp.77-98. [Persian].
- 51) Pezeshk, A. (2015). Positions and performance of political Salafi and Salafi-Jihadi movements towards the Islamic Republic of Iran (case study of ISIS and Hizb Al-Nour, Egypt), Master's Thesis, Department of Political Science, Faculty of Humanities, Imam Khomeini International University (RAH). [Persian].
 - 52) Qoloubi, J. (2008). The role of America and the Zionist regime in the political relations between Iran and Egypt, African Studies, Vol.13, No. 18, pp. 17-52. [Persian]
 - 53) Rahmanitirkalai, H., Sadeghian, N. (2018). Geographical scope of Islamic civilization, Geography (Scientific Quarterly of the Geographical Society of Iran), Vol. 16, No. 58, pp.191-200. [Persian].
 - 54) Sadeghzadeh, M.A. (2015). Opportunities and challenges of Iran-Egypt relations after the 2011 revolution, Master's thesis, Faculty of Political Science, Department of International Relations, Bagheral Uloom University. [Persian].
 - 55) Smith, A. & Hadfield, E. (2012). Foreign policy, theories, actors and case studies, translated by Amir Mohammad Haj Yousefi, Mohsen Mahmoudi and Ayoub Karimi, Volume 1, Tehran, Samit Publishing House. [Persian].
 - 56) Tabatabaei, A., Zarei, B., Kamran, H. & Ahmadi, S.A. (2022). Investigating the formation process of national identity in Iran, from the perspective of territorialism. Geography (Scientific Quarterly of the Iranian Geographical Society), Vol.20, No.72, pp.19-32. [Persian].
 - 57) Tabatabai, S.M., IsmailPourroshan, A., Daniyali, T. & Lotfi, H. (2020). Pathology of the perspective of the convergence of Iran and the member countries of the Shanghai Cooperation Organization: a case study of China. Geography and Regional Planning Quarterly, Vol.10, No.2-2, pp. 567-592. [Persian].
 - 58) The Young Journalists' Club/Sisi and Bin Salman emphasized the need for joint cooperation to deal with regional interventions. <https://www.yjc.news/fa/news/6461207>. [Persian].
 - 59) Vakili, F. (2013). Investigating the causes and contexts of the emergence and transformation of the Muslim Brotherhood in Egypt, Master's thesis, Department of Sociology, Faculty of Economics and Social Sciences, Razi University. [Persian].
 - 60) Wasegh, M., Ahmadi, S.A. & Tabatabai, A. (2018). Analysis of effective factors in the improvement of the border areas of Iran and Afghanistan from a geopolitical point of view. Geography (Scientific Quarterly of the Iranian Geographical Society), Vol.16, No. 58, pp.115-140. [Persian].
 - 61) Wilson, R. (2021). Economic development in the Middle East. Routledge, london. <https://doi.org/10.4324/9781003053149>
 - 62) Yousefnejad, E. (2005). bilateral relations between Iran and Egypt; Opportunities, Challenges and Future Prospects, Political Studies Office of the Islamic Council Research Center, Vol. 12, No. 49-50. [Persian].
 - 63) Young Journalists Club/Sisi and Bin Salman emphasized the need for joint cooperation to deal with regional interventions/news code 6461207. [Persian].
 - 64) Zarghami, M. (2017). Divergence of relations between Egypt and Saudi Arabia during the Al-Sisi era, Master's thesis, Department of Political Science, Faculty of Humanities, Mofid University. [Persian].
 - 65) Zebardast, Sh. (2017). Investigating the political contradictions between Turkey and Iran in Syria, Egypt and Iraq between 210-2015, Master's thesis, Department of Political Science, Faculty of Political Science, University of Tehran. [Persian].